Рк Ш 6(2=Укр)
М-59

І. МИКИТЕНКО

ДНІ ЮНОСТІ

ДЕРЖЛІТВИДАВ

elib

КОРОТКИЙ ПАСПОРТ КНИГИ

М59

Шифр РКШ6(2=Ук); Інв.№ 2625880

Автор Никитенко І.

Назва Дні юності:

Комедія.

Місце, рік видання К., 1937.

Кіл-ть стор. 127,[1] с.

-\\- окр листів

-\\- ілюстрацій

-\\- карт

-\\- схем

Том частина вип.

Конволют

Примітка:

elib.npu.org

elib.npu.org

elib.npu.org

М 59

Головрепертkомом НКО УРСР
п'єса дозволена до вистави

elib.npu.org

І. МИКИТЕНКО

ДНІ ЮНОСТІ

КОМЕДІЯ НА 4 ДІЇ, 6 КАРТИН

elib.npu.org

ДЕРЖАВНЕ ЛІТЕРАТУРНЕ ВИДАВНИЦТВО
КИЇВ 1937

Редактор М. Тардов. Літредактор М. Щербак. Художник В. Кричевський. Техкерівник С. Білокінь. Коректор В. Воронiна

Друкарня ім. М. В. Фрунзе. Харків, пров Фрунзе, 6. Уповноважений Головліту 5931. Зам. 125. Тираж 18.600. 4 друк. арк.

Видання 730. Пап. ф. 72×110 — 38 кг. 2 пап. арк. В 1 пап. арк. 40 000 літ. Здано в роботу 10-II-37 р. Підписано до друку 13-V-37 р.

elib.npu.org

ДІЄВІ ОСОБИ:

Іван Цупрун — учень 10 класу середньої школи, потім — студент хемічного інституту.

Люба Василенко — учениця 10 класу тієї ж таки школи, потім — студентка Авіаінституту.

Сава Журавель, **Панько Середа**, **Тодось Баклажаненко** — учні 10 класу, потім — робітники заводу; товариші Івана та Люби.

Микола Ярош — студент індустріального інституту.

Дід Шумейко — член колгоспу „Червоний боєць", 67 років.

Оксана Шумейко — його онука, ланкова колгоспу „Червоний боєць", 17 років.

Андрій Васильович Ярош — батько Миколи Яроша, професор столичного університету, 50 років.

Бабушка Миколи — років 70.

Вася Цупрун, **Петрунь Василенко**, **Галя Чагайда** — учні 5 класу, піонери. Вася — брат Івана, Петрунь — брат Люби.

Богатенко — інструктор аероклубу.

Штольц — командир ланки.
Тарасов — начальник льотної частини.

Молодь, публіка на аеродромі.

Перша і друга дії відбуваються в периферійному місті. Третя й четверта — в столиці Республіки. Між другою і третьою діями минає півтора роки.

Час дії — наші дні.

elib.npu.org

ДІЯ ПЕРША

І. НАЗУСТРІЧ МАЙБУТНЬОМУ

В квартирі Цупрунів. Кімната Івана та Васі. Географічна карта, шкільне приладдя, на столі — „хемічна лабораторія"— кілька банок з реактивами тощо.

1

Вечір під новий рік. Вася, засукавши рукава й заткнувши в пазуху піонерський галстук, доробляє модель авіапланера „безхвостка" — власної конструкції — і наспівує:

Наш гострий зір проймає кожен атом,
І кожен з нас — гартований пілот.
І вірте нам — на кожен ультиматум
Готує відсіч наш повітрофлот.
Все вище, вище і вище...

Чути стукіт у двері.

Вася. Хто там? (*Спокійно порається коло моделі*). Хтось терплячий... Треба відчинити... (*Виходить і за хвилину повертається з дідом Шумейком*).

2

Шумейко. Драстуйте вам у хату.
Вася (*трохи здивовано*). Піонерський салют.

Шумейко. Взаїмно. А чи туди ж я потрапив? Бо на воротях номер трохи затертий, а за прикметами виходить, що це й є той будинок, де живуть Цупруни.

Вася. Так. А хто ж ви такий?

Шумейко. Я? А я єсть Київської області, колгосп „Червоний боєць", дід Шумейко.

Вася. Червоний боєць? А я — член піонерзагону імени Наркома оборони, Василь Цупрун.

Шумейко. Аякже, знаю. Великий рости та щасливий будь.

Вася. А звідки ж ви знаєте?

Шумейко. Е, звідки. Я такий, що все знаю. Я ось тут записочку приніс...

Вася. А батька немає дома, пішов до театру, на стахановський вечір. Він же в Москві був. А що йому орден Леніна дали, знаєте?

Шумейко. Аякже, звісно. В газетах прочитував, та вже й тут хвалилися люди. Батька твого знаю... геройський чолов'яга. Тільки записочка не до нього, а до братухи твого. Та ще й записочка важна... (*Розгортає хусточку, дістає*).

Вася. Від кого ж це?

Шумейко. А від дівчини одної...

Вася. От комедія. А його теж немає дома: пішов до кравця і, мабуть, не скоро й прийде. Йому ж костюм перешивають. Купили костюм, а він на нього як торба. А сьогодні ж бал у Люби, зустріч нового року. А він же на цей бал знаєте як збирається? У-у! У них же з Любою знаєте

яка дружба? У-у! Як день не зустрінуться, то й не підходь. І не їсть нічого.

Шумейко. А чого ж то? Опетиту нема, чи що?

Вася. Та ні. Така сильна дружба. А це котра пише записку?

Шумейко. А це ж вона й пише.

Вася. Як? Люба Василенко? А звідки ж ви Любу знаєте?

Шумейко. Е, звідки. Я такий, що й Петю знаю.

Вася. Як? Петруня Василенка? Так це ж мій перший друг! Ми ж з ним у п'ятому класі.

Шумейко. І це знаю.

Вася. Та ні!

Шумейко. От тобі й ні. Я й те знаю, що ти — конструктор. Літаки робиш.

Вася (*зовсім уже здивований*). Це дійсно... Ось... (*Показує планер*).

Шумейко. Ловка штука. От тільки чого він у тебе без хвоста?

Вася. Хто — він? Це ж — вона! Безхвостка — власної конструкції, а ви кажете, чому без хвоста.

Шумейко. А, то то ж і воно. А я думаю, чого воно куце. І полетить?

Вася. Хай спробує не полетіти. Хіба в хвості сила?

Шумейко. І то правда. Не все те й літає, що хвостом махає.

Вася. От бачите. А Ваня ось хемію розводить. Хочете понюхати? (*Підіймає кришку на одній банці*).

Шумейко (*нюхає і відскакує геть*). Пху! Це так хемія. Трохи з ніг не звалило. Кислота, чи що?

Вася. Не знаю. А правда — здорово б'є в ніс?

Шумейко. Та куди. Ну, я такий, що й сам люблю придумувати. Раніш то бувало не дуже то, а тепер таке пішло, що як не придумаєш чого, то наче тобі і в головах низько... От у нас у колгоспі вигадав я таку машину — зерно очищати. Наче віялка, тільки ж не така, бо це з сукном на валочках. Тоді й кажу до своєї онуки: ану, качай, Оксанко. А я отак заглядаю. Іде зерно? Іде, та не туди. Ага. Ану, крути назад. Покрутила. Іде зерно як слід, а остюки чіпляються за сукно і лізуть угору. Тут у тім місці, що ж його робити, щоб остюки назад не повертались? Поставив я дощечку ребром до валка, щоб остюки з сукна обтеріблювались. Крути, Оксанко, качай. Вона крутить, а я дивлюся. Остюки одтеріблюються і зерно йде чисте, хоч кутю вари. А то ще зробив дощомір власної конструкції...

Вася (*з повагою*). Значить, ви теж винахідник?

Шумейко. Авжеж. Бач, заговорився й про записочку забув. Ти ж передай, бо Люба турбуватиметься. (*Взявся за шапку*).

Вася. Добре. Тільки скажіть, звідки ви все знаєте?

Шумейко. А от приходь до Петі, там і скажу.

Вася. Як? Хіба ви й на балу будете у Люби?

Шумейко. Аякже, щоб я та не був.

Вася. Та хто ж ви такий тоді?

Шумейко. А я ж сказав: Київської області, дід Шумейко. (*Виходять*).

3

Вася (*за хвилину повертається сам*). От дід! Красота. Качай, Оксанко. Тепер я догадуюсь. Це, мабуть, той дід, що Петрунь мені казав. А чого ж це Люба записку посилає, коли Ваня все одно збирається на бал? Мабуть, щось трапилось. (*Дивиться проти світла на записку*). Не видно крізь конверт, що там написано, та потім ще й читати не можна, бо, може, там секрет якийсь. Хоча конверт ось трішки одліплений. Тільки ж читати не можна... Піонери ніколи не читають чужих листів... Хоча ось і з другого боку відліплено... (*Гуркіт у двері*). О... (*Слухає*). А це ще хто? (*Знову гуркіт*). Це ти, Ваню? Зараз! (*Біжить з кімнати. Дальшу розмову чути з коридору*).

Вася. Ну й гуркав же ти.

Іван. А ти що тут робив? Чого так довго не одмикав?

Вася. А хіба ти змерз? Ну, заходь. Ого, пакунки! Це костюм?

Іван. Обережно! Не пожмакай... Я сам візьму.

4

Входять Вася та Іван Цупрун, стрункий юнак, у якого перші ознаки мужності ще переплітаються з залишками хлоп'ячого. Зовнішній вигляд теж відбиває цю переходову грань. Шкільська одежа на нього вже мала, рухи ще хло-

п'ячі, руками він розмахує як крилами, але голос уже наламується на баритон і чуприна має нахил лягати мальовничою хвилею. В руках у нього пакунки.

Вася. А я думав — літак гуркоче.

Іван (*сміється*). Який літак? Мабуть, заснув, от і приверзлося.

Вася. Атож. А наші пішли на урочисті збори.

Іван. Знаю, брат. Навіть чув, як батько виступав. Оце йшов містом, а радіо гримить на всі вулиці. Слово надається знатному складачеві поїздів, орденоносцю Трохиму Семеновичу Цупруну. Я так і став біля гучномовця з пакунками. Чую, батько вийшов на трибуну і як почав, як почав... Є така любов на світі, що не гасне ні вдень, ні вночі, горить, як зоря, над землею — любов до народу й до рідного краю... А тут оплески — аж не вміщаються в гучномовець. І от життя біжить уперед і з кожним днем ширшає. Зацвітають поля, і города, і села...

Вася. От батько! На повний клапан.

Іван. Атож. І взагалі, що робиться? Який рух! Повні вулиці народу! Автомобілі... Життя таке, що й краю не видно... Вікна, розумієш, освітлені... На небі — зорі...

Вася. А в нас був дід з колгоспу „Червоний боєць".

Іван. Дід? Який дід?

Вася. Що віялку зробив, остюки одтеріблює, дощомір власної конструкції, і записку тобі приніс.

Іван. Записку? Від кого?

Вася. Сам подивись. Я не читав.

Іван (*розриває конверт*). Люба! „Дорогий Ваню! Мені треба тобі сказати щось дуже, дуже важливе... Гляди ж, не забудь. Приходь. Я жду тебе. Люба". У-ра! (*Кружить його по хаті*). У-ра, Васю! Вона мені хоче щось сказати. Та я, може, сам два роки вже хочу їй щось сказати, але це не так легко, Васю. Але тепер — скажу! Васюк, скажу!..

Вася. Та почекай. Ти спочатку покажи костюм.

Іван (*розгортає*). Ось, брат, дивись, яка красста.

Вася. Ох, і жилетка! На виліт.

Іван. Так і треба. А ось піджак! Однобортний!

Вася. Ох і піджак! На два гудзики.

Іван. А ось штани, брат...

Вася. Двобортні, ще й дві пряжки по боках!..

Іван. А що ти думав? (*Розвішують на стільцях*). Як одягнусь, як прийду на бал... У справжньому костюмі... Не те що оцей, школярський. Ось і коліна пооддувались...

Вася. Атож. Понадувались, як бульби. Ти їх підсмикуй, як сідаєш. Я бачив, як один підсмикував.

Іван. Та куди ж їх підсмикувать? Хіба це штани? А піджак! Куди він годиться? Пожмаканий... От це костюм. І лежить на мені тепер як прилитий. Ось побачиш. Ось ще й галстук. (*Дістає з кишені*). І сорочка. (*Дістає з малень-*

кого пакунка). Шовкова і черевики нові. (*Виймає з шабатурки*). А що ж? За кілька місяців кінчаємо десятий клас — і прямо в студенти! З Любою! Починається життя!

Вася. Одягайся ж скоріше, бо не встигнеш.

Іван. Я зараз. Повним ходом. А це хто відкрив банку?

Вася. Та я тільки трішки. Дід Шумейко понюхав та трохи не впав.

Іван. А навіщо відкривати? (*Скидає черевик*). От якби мені лабораторія більша. Я б, розумієш... Ми з Любою я не знаю що... А Баклажаненко та Панько Середа не приходили?

Вася. Ні.

Іван. І Журавля не було?

Вася. Ні. А хіба що?

Іван. А те, що цього тобі знати не можна.

Вася. Чому? Я ж нікому не скажу. Чесне піонерське.

Іван. Все одно. Те, що я хочу сьогодні сказати Любі, Баклажаненко збирається сказати Полі Орленко, що фрезеровщицею на заводі.

Вася. А що ж ви хочете їм сказати?

Іван. Що? Ну, цього вже тобі знати не можна.

Вася. Чому?

Іван. Тому, що... ти ще тільки в п'ятому класі.

Вася. А це проходять в десятому?

Іван. Що проходять? Цього зовсім ніде не проходять. Воно само. Це, розумієш, така штука... Ну, от є дружба, а то ще більше. Навіки.

Вася. Це, мабуть, любов.

Іван. А ти звідки знаєш?

Вася. У четвертому класі читав — в одній книжці. Він її любить, а вона його — ні. А в другій книжці вона його любить, а він її — ні. А чому — не сказано.

Іван. Нічого ти не розумієш. У Баклажаненка складна ситуація. Він раз уже казав Полі, але невдало виклав думки і провалився. А сьогодні вона обіцяла кататися з ним на лижах, і він повинен виправити свою помилку. А я скажу просто... (*Гуркіт*). О! Може, наші повернулися?

Вася. Чого ж би вони повернулися? (*Знову гуркіт. Вася вибігає до коридору. Звідти чути тупіт і гомін*). А! Це ви. А я думав, хто це наступає...

Голоси. Здоров, Васюк!

Вася. Заходьте! Іван одягається. Ого, лижі! (*Вбігає*). Вони! Сава Журавель, Панько Середа й Тодось Баклажаненко. Роздягаються. А Баклажаненко — в комбінезоні, прямо з лижами.

Іван. Сюди! Заходьте, хлопці!

5

Журавель, Середа й Баклажаненко входять.

Журавель. А ось і ми. Здоров, Ваню! Ого, лабораторія збільшилась аж на дві посудини!..

Середа. Привіт і кращі побажання!..

Іван. Ну? Які новини? Катався?

Журавель. Катався, та не так, як хотілось.

Іван. Як? Знову провалився?

Журавель. Гірше. Вона зовсім не явилась. Так що Тодосю довелось виробляти всі фігури самому.

Середа. Я помру від сміху, не кінчивши десятого класу.

Вася. А які ж ти фігури виробляв?

Баклажаненко. Та які там фігури. Я стояв на місці й чекав.

Вася. А чого ж Панько сміється?

Баклажаненко. Це в нього од природи.

Вася. А стояв довго?

Баклажаненко. Та чого там довго. Дві години сорок сім хвилин. (*Всі сміються*). Чого ви смієтесь? Від смішного до великого—один крок. І я таки свого дочекався.

Іван. Вона прийшла?

Баклажаненко. Не зовсім вона, але це справи не міняє. Мені передано, що вона буде сьогодні на балу. Я маю повну можливість зустрітись з нею, якщо захочу.

Журавель. Але покищо у нього такого бажання немає.

Середа. Ще б пак! У такому костюмі.

Баклажаненко. Чекайте! А це що за Піфагорові штани?

Вася. Так це ж Іванові!

Іван. Дивись, яка красота. Щойно від кравця. Мій перший справжній костюм. От! Розумієш?

Баклажаненко. Ідея. Чом би мені справді не піти з вами на бал?

Іван. Ну, звичайно. Я ось уже збираюся. Ми зараз же й підемо.

Баклажаненко. Бачиш, тобі й збиратись нічого, бо ти уже одягнений, тільки другий черевик надінь. А от мені з цього становища вийти трудніше. Не піду ж я справді в цих черевиках і в комбінезоні. Як ти думаєш?

Журавель. Черевики. Це землечерпалки, а не черевики. Як же в них розмовляти з дівчиною? Ти повинен зустрітись з Полею тільки в новому костюмі. А його в тебе нема.

Середа. І виходить навпаки: од великого до смішного — один крок.

Іван. Ага, так що ж робити?

Баклажаненко. Як — що? Я надіну оцей костюм, от і все. Я певен, що він на мене прийдеться.

Журавель. Правильно. У Івана справа цілком певна. Він може розмовляти з Любою і в цьому костюмі, а Тодосю потрібні додаткові засоби. І потім костюм як на тебе шитий.

Середа. І подивись, який рубчик на штанях!

Журавель. А ось і жилетка.

Іван. Атож. Я все приніс. Осьде й талстук.

Журавель. Увесь агрегат.

Баклажаненко. Значить, я ду з вами на бал. Де тут можна переодягтись? *(Згрібає костюм в оберемок).*

Іван У тій... у тій кімнаті можна.

Журавель. Ану, Васю, показуй дорогу. Панько, захопи сорочку.

Іван. Атож. Проведи, Васю.

Вася. Красота! Ходім. Там і дзеркало є.

Виходять до другої кімнати, несучи з собою всі частини нового туалету.

Іван (*розгублено дивиться їм услід*). Конвеєром понесли. От... (*Оглядає свій костюм*).

Вася (*повертається*). А ти знаєш, Ваню? Цей піджак у тебе не дуже то й пожмаканий.

Іван. Ти думаєш?

Вася. Чесне піонерське. Навіть непомітно. І потім коліна на штанях зовсім не повитягалися.

Іван. А оці бульби?

Вася. Думаєш, вони великі? От я бачив у одного, ото бульби! Отакі.

Іван. І нічого?

Вася. Анічогісінько. Ще й насвистує.

Іван. А знаєш, справді, Васюк, не в цьому річ. І потім — треба ж виручить товариша. А він, розумієш, хороший хлопець...

Вася. У-у! На повний клапан. Дві години сорок сім хвилин простояв.

Журавель (*з другої кімнати*). Васюк, а йди но сюди, покажи, де тут умивальник.

Вася. Зараз! (*До Івана*). А бульби ти отак... візьми й зроби з них пружок. (*Побіг до другої кімнати*).

7

Іван (*сам, пробує робити „пружок“*). Е, що там! Це все дурниці. Я скажу їй так: „Любо! Вже два роки, як...“ Ні, це не годиться. Так у пісні співається. „Вже два роки, як в кайданах терпим тяжкі муки“. А я так скажу: „Любо! Те, що я тобі скажу, має серйозне значення“. Дурниці. При чім тут серйозне значення? Це просто смішно й бездарно. От. Я просто скажу: „Любо! Я тебе...“ (*Стукіт у двері*). От... Ще хтось прийшов... (*Виходить і за хвилину з коридору чути його радісні вигуки*). Люба! Це ти? Красота!

Голос Люби. Авжеж, я. Не чекав?

8

Входять. Люба в шубці, обсипана снігом, весела, збуджена. Іван коло неї ніби весь осяяний.

Люба. Ух, як чудово надворі! Ти був? Здрастуй. Я тобі фізику принесла...

Іван. Дякую... А я вже дістав...

Люба. Ну, то й добре. А сніг який! Гострий, гострий, як іскри. Знаєш, про що я думала? Чому так приємно бачити людей, обсипаних снігом?

Іван (*дивиться на неї*). А справді. (*Отямившись*). Взагалі я помічав, що коли рухаєшся, тоді приходять у голову різні думки. Правда? А я оце записку твою одержав та до тебе збираюсь. А ти ж це?..

Люба. А я забігла, поперше, нагадати ще раз, щоб ти не спізнився.

Іван. Та ні! Я готовий.

Люба. Як готовий? Так і підеш?

Іван. А як же?

Люба. А ти ж казав, що в тебе новий костюм. Де ж він?

Іван. Та тут, розумієш... Він у кравця... Не встиг перешити. А він на мене, розумієш, великий... І потім — хіба в цьому річ? Кінець-кінцем, я надіну новий костюм іншим разом. От і все.

Люба (*на свої думки*). Ну, звичайно, справа не в цьому.

Іван. У тебе очі так блищать... Це, мабуть, з морозу?

Люба. Не знаю. Може. (*Пауза*). Слухай, Ванюшо. У мене, здається, починається серйозна справа.

Іван. Що? У тебе? Яка? Це дуже цікаво. Скажи.

Люба. Ми ж з тобою друзі, Ваню? Ми ж все повинні говорити один одному?

Іван. От так запитання! Я сам хотів...

Люба. Ні, я цілком серйозно. По-справжньому. Ніщо і ніколи в світі не може зламати нашої дружби. Так же, Ваню?

Іван. Любо! Ти розумієш... ми з тобою десять років в одній школі... Разом у піонерах були. В лагерях. Разом колоски збирали. Пам'ятаєш, як куркулі хотіли стоги підпалити, а ми підняли тривогу в селі? До комсомолу разом подавали. І... і взагалі... те, що я тобі скажу, має серйозне

значення... Пху! Що я кажу... Одним словом, я тебе... не розумію!.. (*Палко*). Немає нічого в світі, чого я для тебе не зробив би!

Люба (*серйозно*). Це хороше, Ваню. У мене теж таке почуття до тебе. Я тобі все скажу, але потім. На вечорі. Добре?

Середа (*з'являється на дверях другої кімнати*). О! (*Здивувався, але його не помітили*).

Люба. Між іншим, ти знаєш, Микола Ярош теж буде у нас на балу..

Іван. Це той, що з столиці приїхав?

Люба. Ага. Він тут канікули проводить. А батько його — професор столичного університету. Ти ж знаєш його?

Іван. Як? Це син професора Яроша?

Люба. Ну да. А ти й не знав?

Середа страшенно зацікавлений.

Іван. Ну, це, знаєш, прекрасно. Ярош — знаменитий професор.

Люба. Ага. (*Посміхається*). Да, Ваню, я ж і забула. Сьогодні ж у театрі вітають наших стахановців. Це ж твого батька овоціями зустрінуть. Яка я рада за тебе! (*Стиснула руку*). Отак. Іще міцніше. Як же хороше жити на світі!

Середа задоволений зникає.

Люба. Мій батько теж хороший майстер, і стахановець — перший у депо.

Іван. У тебе прекрасний батько. Я певен, що й його нагородять орденом. От побачиш.

Середа знову на дверях.

Люба. Ваню... А той Микола Ярош, він, знаєш, розумний хлопець. І красивий.

У Середи витяглось обличчя.

Іван. Да? Цікаво буде познайомитись.

Люба. Він тебе вже знає. Я йому говорила.

Іван. Ага... Я такий радий, що ти зайшла.

Люба. Я теж скучила за тобою.

Середа задоволений.

Іван. Правда?

Люба. Ну, звичайно. (*Пауза*). І знаєш... очі у нього якісь такі... глибокі, глибокі.

Іван. У кого?

Люба. Та в того ж... У Миколи Яроша.

У Середи знову витяглось обличчя. Зникає.

10

Іван. Да? Це дуже цікаво. Я люблю інтересних товаришів.

Люба. Як це чудово, що ми з тобою друзі! Знаєш, мені хочеться закріпити нашу дружбу однією умовою.

Іван. Якою ж саме?

Люба. Ну, от такою. Коли в твоєму житті трапиться щось дуже важливе, то де б я не була, я обіцяю в ту хвилину прийти до тебе й розділити з тобою твою радість чи твоє горе. І ти

повинен так само зробити зі мною. І насамперед пообіцяй мені, що в ту хвилину мого життя, коли здійсниться моя мрія і я поведу в небо власною рукою машину,— де б ти не був і що б з тобою не було, ти прийдеш і розділиш мою радість. Хай це буде символом нашої вічної дружби.

Іван. Любо! Я з радістю! Обіцяю. Хай наша дружба буде як парус, закріплений в наших серцях! Хай вітер дме в нього як завгодно! Не страшно. Ми тільки скорше будемо посуватись уперед. Аби тільки ми не зробили якогось нехорошого вчинку, з яким дружба не може миритись. Такого, що підриває довіру. Ось одне доповнення до твоєї умови.

Люба. Прийнято! (*Тиснуть одне одному руки*).

11

Середа з'являється, задоволений.

Люба. Знаєш, Микола Ярош теж якось мені казав: „Я повинен знати, чи можу довіряти людині ..."

Середа розводить руками і в крайньому незадоволенні зникає.

Люба (*посміхнулась*). А я знаю, що можу. Ну, от, наприклад, я ж можу довіряти тобі все, все, як є?..

12

Входить Баклажаненко, одягнений в новий костюм, вимитий, причісаний, красивий.

Баклажаненко. Безперечно, можеш. Іван Цупрун цілком заслуговує.

Люба. Тодосю! Не може бути!

Баклажаненко. Ти в цьому сумніваєшся? Надаремно.

Люба. Та ні, я сумніваюсь тільки в тому, що це ти стоїш передо мною. Не можу повірити. Який чудовий костюм! Ти як Аполлон.

Баклажаненко. Ну, положим, Аполлон ходив без костюма, а от що він був такий красивий, як я, це можливо. І за це я мушу дякувати знаєш кому?

Іван моргає і показує знаками, щоб не говорив.

Люба. Кому ж?

Баклажаненко. Кравцю, звичайно, а кому ж?

Люба. От. А Ваню кравець підвів.

Баклажаненко. Ну, що ж? Буває. Але, як бачиш, він не падає духом. Я чув усю вашу розмову і повинен сказати, що Іван тримався героїськи.

13

Входить Середа.

Баклажаненко. Правда, Панько? Ти згоден?

Люба. О, і він тут! Здрастуй.

Середа. Хто це „він"? Я не „він", а Панько Середа. Здрастуй. (*До Баклажаненка*). А ти за мене теж не турбуйся. Я сам знаю, з чим я згоден, а з чим не згоден. (*До Івана*). Можна в тебе клаптик паперу?

14

Журавель (*входить*). Панько, здається, хоче записати дотеп, що несподівано блиснув у нього в голові.

Люба. Савка!

Середа. А може й блиснув. То що?

Журавель. Обов'язково запиши. Геніальні думки не повинні пропадати. Здрастуй, Любо. Як тобі подобається Тодосів костюм?

Люба. Чудовий.

Іван (*до Середи*). Візьми там на столі.

Вася (*входить, одягнений у все празникове; яскрава червона краватка виглядає спід нового пальта*). Салют, Любо! Будь напоготові.

Люба. Васюк! Завжди напоготові. Як твій планер?

Вася. Все в порядку. (*Взяв планер, підніс його над головою*).

Люба. О, які міцні крила!

Вася. Слабкі для нас не годяться. Беру з собою.

Іван. Чекай. Куди це з собою?

Вася. Як — куди? На бал. Там буде вся наша конструкторська бригада.

Іван. Ну, тоді...

Люба. Пішли. Да, забула сказати. У нас же будуть і з села гості.

Баклажаненко. Та й не тільки з села, а й з столиці, наскільки я міг розібрати.

Люба. Так. Буде Микола Ярош. Так що ви з ним познайомитесь.

Баклажаненко. Це дуже цікаво. Правда, Ваню?

Іван. Ну, звичайно. Аякже! Я тебе не розумію.

Баклажаненко. А я тебе розумію. Правд , Любо?

Люба. А я тебе не розумію. (*Всі сміються*).

Середа. Тодось завжди так: як що скаже — відразу заплутає справу.

Журавель. І ти помреш, не кінчивши десятого класу й не розплутавши тієї справи.

Середа. Ну, це ще ми побачимо, хто помре і хто не розплутає. Думаєш, як Журавель, то й велика птиця.

Журавель. Чого ж. Є ще птиця Середа, звуть її Паньком. Як орел той, вигляда і рівняється з жуком... (*З Панька сміються*).

Середа. Ну, це ще ми побачимо, хто вигляда, а хто не вигляда, і хто Середа, а хто — єрунда.

Ага. Ха-ха! (*Всі сміються*).

Журавель. Да, такий дотеп варт було записати.

Люба. От ми справді спізнимось. Ходімо, нарешті.

Середа. Ідіть, а я на хвилинку одлучусь. Мені треба забігти додому.

Журавель. Забув захопити нову збірку своїх дотепів? Біжи скорше.

Середа. Ну, хто з нас дотепніший, це історія потім скаже.

Іван. Чекайте. Добре, що ти нагадав. Мені теж треба одлучитись. Я прийду потім прямо на бал. Добре, Любо?

Люба. Ну, от. Може й вам треба одлучитись?

Журавель. Від тебе? За кого ти нас приймаєш?

Баклажаненко. У мене завжди був твердий принцип: поспішай назустріч майбутньому і нікуди не одлучайся. Пішли! (*Виходять з піснею: „Все вище, вище і вище!..“*).

16

Середа (*затримує Івана*). Слухай, Ваню. Ти... ти знаєш що? Ти не журись. То нічого, що Тодось надів твій костюм. Ну, йому треба, а ти й так найрозумніший із нас. І ти не журись, і ні про що не думай... Я тобі такий друг, Ваню. От побачиш, як все буде добре. Думаєш, я забуду колинебудь, що ти мені весь час допомагав у заняттях і витяг на передову лінію? Ніколи! От побачиш. Колись, може, взнаєш, який я був тобі друг...

Іван. Та хіба ж я не знаю, Панько? Я тільки не розумію, чого ти тривожишся.

Середа. Ех, Ваню! Чого я тривожусь... Ну, добре. Потім колись ти взнаєш, який був у тебе друг — Панько Середа.

Іван. Та що з тобою? Був друг... був Панько Середа... Хіба ти вмирати зібрався, чи відлітаєш на Марс?

Середа. Ех, Ваню! Навіщо мені Марс, коли я знаю, що я повинен зробити на землі? Але

я мовчу. Від мене не взнаєш ні слова. Іди, я зараз...

Іван. Нічого не розумію. (*Виходить*).

17

Середа (*сам*). Хоч це й рисковано, але заради дружби, заради твоєї перемоги, Ваню, я готовий на все. (*Бере з стола аркуш і, не звернувши уваги, що на звороті записка Люби, щось пише на чистій стороні аркуша. Перечитує*). От. Ага! (*Кладе в конверт і ховає в кишеню*). І ніхто ніколи не дізнається, Ваню, що твоєму щастю допоміг не хто інший, як твій найкращий друг, Панько Середа!.. (*Виходить*).

Завіса.

elib.npu.edu

ДІЯ ДРУГА

II. ВИСОКА МЕТА...

В квартирі Василенків. Кімната Люби. З інших кімнат чути веселий гомін, уривки пісні, сміх, когось вітають.

1

Баклажаненко (*входить звідти з гітарою, збуджений, розкланюється в двері, потім стає перед люстром і милується з себе*). Ні, ти таки красивий. Чуєш, Баклажаненко? Ти красивий і небезпечний у цьому костюмі, як крокодил. Одним своїм виглядом ти можеш покоряти найкращих дівчат цілого світу. Та що там вигляд? Історія перед тобою, Баклажаненко! (*І пройшовся на закаблуках*). Яка б не була Поля Орленко прославлена фрезеровщиця, а я мушу завоювати її не пізніше сьогоднішнього вечора, і я це зроблю!..

2

Журавель (*увійшов*). Тодосю! Ти що тут робиш?

Баклажаненко. Тренірую сь. Поклич сюди Полю Орленко і зникни.

Журавель. А що мені за це?

Баклажаненко. Братерський поцілунок (*той скривився*) і мої лижі на додачу! Тільки скажи їй (*б'є себе в груди*), що в цих грудях б'ється серце лева, а в жилах тече благородна кров спортсмена.

Журавель. Добре. Ти тут тренiруйся, а я поговорю з нею.

Баклажаненко. Тільки покажи, як ти скажеш.

Журавель. Так і скажу: „Полю!"

3

Входить Поля Орленко.

Баклажаненко. Полю!

Журавель (*б'є себе в груди*). В цих грудях б'ється серце лева, а в жилах тече благородна кров спортсмена!

Поля. Та що ти кажеш?

Баклажаненко. Савко! (*Тихо, ласкаво*). Іди к свиням і не повертайся.

Журавель. Так би й казав відразу. (*Виходить*).

4

Баклажаненко. Полю!

Поля. Що? В цих грудях б'ється серце лева?..

Баклажаненко. Серце Баклажаненка має самостійну вартість і не потребує порівнянь з хижаками. Вислухай мене, Полю...

Поля. Що трапилось?

Баклажаненко. Дві години сорок сім хвилин.

Поля. Де?

Баклажаненко. На снігу.

Поля. Що на снігу?

Баклажаненко. Стояв.

Поля. Хто?

Баклажаненко. Я.

Поля. Чого?

Баклажаненко. Чекав.

Поля. Кого?

Баклажаненко. Тебе.

Поля. Коли?

Баклажаненко. Сьогодні, вчора й позавчора.

Поля (*сміючись*). Герой Радянського Союзу.

Баклажаненко (*суворо*). Кожен робить, що може. Я знаю, що дві години сорок сім хвилин — це ще не рекорд. Але я готовий півроку стояти на кризі в Арктиці...

Поля. Аби тільки не вчити алгебри?

Баклажаненко. Що таке алгебра, коли я в душі розв'язую інтеграли, хоч ми їх ще й не проходили.

Поля. В душі може й розв'язуєш, а от у школі по алгебрі в тебе „ензе".

Баклажаненко. Полю! Я обіцяю вивчити всю алгебру напам'ять і декламувати тобі квадратні корні замість віршів! Тільки скажи мені одне слово.

Поля. Ні. Ти спочатку вивчи та покажи себе на ділі, а тоді вже й давай декламацію. Добре? (*Пішла*).

5

Баклажаненко. Полю! Пішла. Бач, вони встигли прославити себе на фрезерних станках, поки ми протирали штани на шкільній парті. Ну, чекайте ж! За кілька місяців ми покинемо парту і станемо до тих самих станків. Начувайтесь, героï, бо ми теж не схочемо бути в хвості історії! (*Ударив по струнах і заспівав*):

На світі ще так не любили
І молодість так не цвіла.
Ми — паростки юної сили,
Що землю огнем обняла.
Нам сонце безмежним розливом
У жилах юнацьких тече,
І голову юність щаслива
Схилила на наше плече.
Так дай же мені приголубить
Твоє яснозоре лице,
Увічі заглянути ніжно
І в пісні сказати про це.

Виходить.

6

Люба, сміючись, швидко входить до кімнати, на ній невеличка маска; чути вигуки: „Любо, Любо! Куди ж ти? Твоя черга".

Люба. Я зараз, зараз, товариші! Одну хвилинку. (*Зачиняє двері, підходить до вікна, прохукує на замерзлій шибці кружальце і дивиться крізь нього на вулицю*).

7

Входить Іван. На ньому велика розмальована маска.

Іван. Любо!

Люба (*озирнувшись*). Ох! Хто це?

Іван. Та це ж, розумієш, я! (*Скидає маску, сміється*). А ти злякалася?

Люба. Ваня! Який же ти був смішний... А правда ж, хороше на балу? Всі якісь такі незвичайні. І здається, ніби ти кудись летиш. А серце стискається. (*Скидає маску*). Це моє давнє передчуття польоту. Чуєш, Ваню? Бути пілотом. Летіти над землею... крізь хмари і бурі... А внизу — поля, річки, озера, зелені гаї, міста й долини... (*Пауза*). Скажи, Ваню, від чого люди бувають щасливі? І потім — від чого буває так, що серце ніби перестало битись?

Іван. Це, знаєш, так не скажеш відразу. По-моєму, люди бувають щасливі тоді, коли в них є сильні бажання. І взагалі щастя — це невмируще бажання. Ну, от ти хочеш бути пілотом. А станеш пілотом, захочеш бути стратонавтом. А станеш стратонавтом, захочеш бути міжпланетним мандрівником. От. Вічно хотіти і вічно горіти — ось що значить бути щасливим. Я, знаєш, буду хеміком. Я винайду такий газ, що людям не треба буде так багато спати.

Люба. А як же це?

Іван. Дуже просто. Газ матиме властивість нейтралізувати отруйні токсини, що вироблюються

в людському організмі. Зараз люди що роблять? Сплять двадцять або й тридцять років свого життя, щоб видихати з себе ці токсини. Земля летить круг сонця, в природі, як у великому театрі, відбуваються різні штуки, а люди в цей час хропуть під ковдрами і нічого не бачать. А тоді вже ні. Коли людина стомиться, вона подише кілька хвилин приємним нейтралізуючим газом і знову почуває себе прекрасно, голова свіжа, мозок працює, серце як дзвінок, і їй знову хочеться творити.

Люба. Це наче казка. Але я вірю... (*Пауза*). А чого іноді плакати хочеться? Ну, от усе ж, усе таке чудове. У мене майже всі дисципліни „відмінно", тільки дві — „добре", і жодної „посередньо", ти ж знаєш. Потім ми поступимо в виш. Я — в інститут авіації, а ти — в хемічний. Перед нами життя. І потім вся країна — така прекрасна. От у Шевченка було:

Я так, я так її люблю,
Мою Україну убогу,
Що прокляну святого бога,
За неї душу погублю.

Так то ж була убога, нещасна Україна. А тепер — яка сонячна Республіка, яка могутня вітчизна — Радянський Союз! Тільки подумати... Знаєш, коли я дивлюсь на людей, на наших героїв, мені хочеться кожному сказати — здрастуй, хоч і незнайомий. (*Обоє сміються*). Розумієш... А потім —

ніби хто за серце взяв і здушив його. Що це, Ваню? Скажи.

Іван. Це... це, знаєш, таке питання... (*Пауза*). Любо, ти хотіла мені щось сказати. Я... я давно...

8

Входять Вася, Петрунь, Галя й дід Шумейко.

Петрунь. А ви чого тут сидите? Там вас чекають.

Вася. Народ хвилюється.

Люба. Нехай ще трошки, Ваню, і я тобі все скажу. Ходім туди. (*Виходить з Іваном*).

9

Шумейко. І навіщо було людей тривожити? Може, в них на порядку денному якісь діла стоять, а ми потривожили.

Петрунь. Так і в нас же діла.

Вася. Можна перед вами поставити деякі питання?

Шумейко. А чого ж? Це можна. А які ж саме питання?

Галя. Ми вас хочемо в програму вставити.

Шумейко. Он як! А що ж ваша програма предписує?

Галя. Ну, от, наприклад, ким ви хочете бути?

Шумейко. О, це сурйозне питання. (*Думає*). Думки передо мною конкуріюють. І тим, і тим хочеться бути. Ну все ж таки, якби на те пішло,

го я б найперше хотів бути членом вашої конструкторської бригади.

Вася. Красота! Записуємо.

Петрунь. А казки про минуле?

Шумейко. Це теж можна. От можу вам про Кармалюка розказати, що був ще при царях, як була наша Україна в неволі.

Галя. При феодалізмі, капіталізмі та імперіалізмі?

Шумейко. Егеж, еге, всіх я вже й не пам'ятаю, а було їх до біса. І життя при них було бідному чоловіку таке, що цінь-цінь та-ра-ра, усюди діра, а вилізти нікуди. От за це він панів убивав, а бідних награждав, отакий був той Устим Кармалюк. Одного разу одержує пан листа, що йде Кармалюк на нього...

10

Входять Журавель, Середа й Баклажаненко.

Журавель. Друзі, там виникла суперечка. Дехто каже, нібито безхвостка зроблена неправильно.

Вася. Що? Неправильно? Діду Шумейко, будьте напоготові!

Шумейко. Аякже, завжди напоготові. (*Піонери і Шумейко виходять*).

11

Журавель (*сміється*). Ну, тепер почнеться...

Баклажаненко. В чім річ? Що сталось?

Журавель. Розумієш, з Любою діється щось незвичайне. Ми помітили, що в неї небезпечно блищать очі і що вона раз-у-раз то блідне, то червоніє, мов охоплена полум'ям.

Середа. Мабуть, занедужала. Треба викликати швидку допомогу.

Журавель. Панько, запам'ятай на все життя: коли я говорю, ти повинен мовчати. Тоді всі думатимуть, що ти розумніший, ніж є в дійсності.

Середа. Нічого. Я мовчу. Хай Журавель думає, що він розумніший.

Баклажаненко. Дай йому висловитись до кінця, а потім уб'єш одним словом, коли схочеш.

Середа. Я мовчу.

Журавель. Так от. По-моєму, Люба переживає той факт, що ось уже одинадцята година, а Яроша немає. Пообіцяв і не прийшов.

Середа. Я мовчу.

Баклажаненко. А чого ж ти мовчиш? Тепер ти міг би сказати свою думку.

Середа. Я мовчу, бо знаю, що цього не може бути.

Баклажаненко. Не може бути? Ні, брат. За цей вечір я переконався, що на світі все може бути. Хіба можна зрозуміти дівчину? Ти їй одне, а вона тобі друге. Ти для неї готовий уже всю алгебру вивчити напам'ять і декламувати квадратні корні замість віршів...

Журавель. А вона ще не задоволена?

Баклажаненко. А вона каже, що декламація їй ні до чого.

Журавель. А костюм?

Баклажаненко. Не звернула на нього ніякої уваги.

Журавель. Дивно. І ніякої надії?

Баклажаненко. Що ж надія? Надію дозволяється мати кожному. Але я все таки постараюсь з'ясувати, чого вона од мене хоче.

Журавель. Так ти з'ясуй. А тим часом, як же буде з Любою та Іваном? Коли ти не добився ефекту, то треба ж хоч йому допомогти.

Баклажаненко. Я готовий зробити що завгодно. Але що? Що можна зробити? Я знаю, Іван — талановитий винахідник, прекрасний товариш, багато років дружить з Любою і, наскільки я розуміюся в природознавстві, любить її в душі з восьмого класу. А вона все таки чекає Миколу Яроша, це абсолютно ясно.

Середа. Та як же це? На якій підставі? Я пропоную, щоб той Ярош не являвся сюди зовсім, хай їде собі до столиці. Я навіть двері замкну і ключ сховаю під діжку з фікусом.

Журавель. Браво! Ти, нарешті, вбив мене, і я падаю мертвий.

Баклажаненко. Шкода, Панько. Як можна діяти за Івана проти Люби, коли вони обоє—наші друзі? Ви ж самі бачите, як Люба страждає.

Середа. А Іван не страждатиме, коли вона зустрінеться з Ярошем?

Баклажаненко. Алеж мужчина повинен терпіти більше, ніж жінка.

Середа. Вибач, я теж мужчина! Але в нас рівноправність, і тому я стою за Івана — проти Яроша.

Журавель. Але Івану від цього ні холодно, ні жарко. От якби ти родився не мужчиною, а дівчиною, була б інша річ.

12

Хутко входить Люба. Не помітивши товаришів, підходить до вікна, затуляє руками обличчя.

Баклажаненко. Любо! Я попереджаю, що в цій кімнаті, крім тебе, є ще Журавель, Панько Середа і я.

Люба. А ну тебе зовсім. Ти завжди так.

Баклажаненко. Але ти не звертай уваги і почувай себе, як дома. А хочеш, ми тобі заспіваємо пісні, і ти побачиш, що такі випадки в житті бувають. (*Тихо співають*).

Та де ти, милий, скрився,
Та де ти, милий, скрився,
Де тебе шукать...

Де тебе шукать,
Та десь поїхав милий
За море гулять.

. .

Та пливуть кораблі,

Та на тих же кораблях
Машуть паруса...

Та машуть паруса,
Та один парус білий,
Другий голубий...

Та другий голубий,
Та третій парус красний,
Та тож милий мій...

Люба (*затулила долонями лице, похилила голову*).

Баклажаненко. Любо!

Середа. Ну, от. Доспівалися. Ходім краще: може, присутність Журавля її тільки дратує.

Журавель. Неправда. Вона заплакала, коли подивилась на тебе, бо, співаючи, ти скривився, як середа на п'ятницю.

Баклажаненко. Ходім. Кожна людина іноді любить подумати, що її становище — найгірше. Але ти, Любо, так думати не повинна. (*Виходить*).

Люба. Нічого я не думаю... (*Хутко виходить у другі двері*).

13

Середа (*затримуючи Журавля*). Почекай, Савко, я хочу тобі щось сказати.

Журавель. Що таке? У тебе блиснула якась ідея? Говори ж скорше!

Середа. Не тільки блиснула, а я вже виконав її. Ага! А ти думаєш, що тільки ти розум-

ний? Ні, брат, є розумніші за тебе. І не такі пасивні, як ти з Баклажаненком.

Журавель. Та кажи ж, нарешті, ти, Шерлок Холмс нещасний! Що ти зробив?

Середа. А от і Шерлок. От не схотів, щоб Ярош був тут, і нема. А що! Думаєш, я не знав, чого то в Люби очі блищать? Не знав, кого вона чекає! Думаєш, я не чув, про що вона говорила з Іваном, як Баклажаненко переодягався? Якраз! Я на дверях стояв. І думаєш, я не зрозумів? Овва! Я зразу змикитив, що в неї до Яроша нездоровий інтерес. Ну, думаю, чекай же. Побачиш ти свого Яроша аж двічі.

Журавель. Та що ж ти зробив? Не доводь до гріха.

Середа. А от і зробив. Думаєш, куди то я одлучався? Додому? Якраз. Я, брат, хитрий, щоб ти знав. То я... (*Озирається і щось шепоче Журавлеві на вухо*).

Журавель. Що?!

Середа. Угу. І знаєш як? (*Знову шепоче*).

Журавель. О, нещасний! Невже це правда?

Середа. А що ж? Буду я терпіти, щоб він Івану свиню підкладав? Ну, ні. Це вже вибач. Я свого товариша на поталу не дам. Я не такий...

Журавель. Та ти розумієш, що ти наробив?

Середа. А що?

Журавель. Ти ж прислужився Іванові, як криловський ведмідь.

Середа. Нічого подібного. Я поважаю Івана,

і я все зробив ради дружби. Побачиш, як буде все прекрасно. Я од природи щасливий, от побачиш. Мені везе. Тільки не кажи Баклажаненку.

14

Входять піонери і дід Шумейко.

Вася. Журавель! Ми всім довели. Принцип же той самий, що і в звичайних фюзеляжних моделях. Повітряні динамічно-висхідні потоки...

Журавель (*перебиває*). Що всім! Ти спробуй щонебудь довести Паньку, тоді я скажу, що ти винахідник.

Середа. Мовчи.

Журавель. Та що ж тепер казати? Я мовчу, як риба перед затемненням сонця. (*Виходять*).

15

Галя. Чого це вони?

Петрунь. Та. В десятикласників завжди якісь секрети.

Вася. Кажіть далі, діду.

Галя. Далі, далі.

Шумейко. От іде Кармалюк з своїми хлопцями. Побачили люди, поприпадали до землі. Ніхто й голови не підведе, лежать і не поворухнуться. (*Входить Люба, слухає*). Прийшов Кармалюк селом аж до панських покоїв. Торкнув одні двері — відчинилися, торкнув другі — відчинилися, торкнув треті — відчинилися, торкнув четверті — відчинилися. Я — Кармалюк!

Галя. Ох!

Петрунь. Не перебивай.

Шумейко. Пани з страху так і попадали. Тут він їх і доконав. Пишуть пани скаргу аж до царя і просять покарати Кармалюка, бо панам від нього життя немає. Прочитав цар скаргу і дав такий наказ: зловити Кармалюка, заслати в далеку сторону, аж за Сибір, за великі моря. І ще пише, щоб Кармалюкові ніхто не давав ані корабля, ані човна...

Галя. От лютий!

Шумейко. Еге. Побув Кармалюк за великими морями місяць, побув другий, нудно стало, тужить за рідною стороною. Рветься, бідолашний, додому, а тут і кораблів не дають, і документів не пишуть... Але не в панів радитись, як з неволі вириватися. Підійшов Кармалюк до першого двору, відчинив ворота, поклав на воду і переплив Чорне море, та й знову появився на Україні, в своїй стороні[1]. (*Всі сидять мов зачаровані*).

Петрунь. От.

Галя. У мене аж на руках куріпки виступили.

Шумейко. Отаких героїв мав український народ, та не мав волі. А тепер і воля, і герої, і життя таке, що на воротях його вже й не перепливеш.

Вася. Та куди. Я вам скажу, діду, що тепер — криголами. Лінкори. Підводні човни. Як тільки що — бах, ба-бах! А танки! Я танкістом буду.

---

[1] З розповіді колгоспника Кіндрата Козака, с. Косовська Буда, Лятичівського району. „Літературна Вінничина", 1936.

Петрунь — капітаном. Галя — комісаром дивізії. А ви, діду?

Шумейко. А я так що, мабуть, на той час з неба стрибатиму.

Вася. На парашуті? Красота!

Шумейко. Авжеж. Прямо на ворога.

Люба. Торкнув одні двері — відчинилися. Торкнув другі...

З другої кімнати чути початок пісні, потім — гамір.

16

Вбігає юнак — прожогом до діда.

Юнак. Діду Шумейко!

Шумейко. Що трапилось?

Юнак. Нещастя!

Шумейко. Та що таке?

Юнак. Я делегат!

Шумейко. Ой, лихо!.. Що ж там трапилось?

Юнак. Ой, там таке, що соромно й казати...

Шумейко. Та що ж там таке, хоч не лякай...

Юнак. Пісня не виходить... Просимо передать ваш досвід...

Шумейко. А, щоб ти скис...

17

Входять Баклажаненко, Середа, Журавель, кілька дівчат.

Голоси. Діду Шумейко! Просимо вас!

Баклажаненко. Не виходить...

Шумейко. Давайте. Я проведу голос, а ви — за мною. А виводить же є кому?

Середа. Я буду виводить. У мене голос нічого.

Шумейко. Так ти ж бери, синку, вгору. (*Співають*).

Ти, машино, ти, залізна,
Куди милого завезла?
Ой, гей-гей, охо-хо-хо...
Куди милого завезла?..

Ти, машино, ти, свисточок,
Подай, милий, голосочок...
Ой, гей-гей, охо-хо-хо...
Подай, милий, голосочок.

Давай, мати, стакан чаю,
Бо я їду, уїжджаю.
Ой, гей-гей, охо-хо-хо...
Бо я їду, уїжджаю.

Давай, мати, стакан рому,
Бо я їду до прийому...
Ой, гей-гей, охо-хо-хо...
Бо я їду до прийому...

З піснею виходять до другої кімнати.

Люба (*затримуючи піонерів*). Почекайте, товариші.

Петрунь. Що таке?

Люба. У мене до вас велике прохання. Можна на вас покластись?

Вася. Як на кам'яну гору.

Галя. Кажи який завгодно секрет.

Люба. А ти, Петрунь?

Петрунь. У нас одна бригада.

Люба. Тоді слухайте. Підіть на вулицю Енгельса. Це недалеко. Номер 36, квартира 9. Спитайте Миколу Яроша і скажіть йому...

Вася. Це той, що ти у нас про нього казала?

Люба. Так.

Вася. Розуміємо. Забуксував. А що йому сказати?

Люба. Скажіть... що всі гуляють... і спитайте, чого не прийшов. Може, що трапилось...

Вася. Єсть. Ребята, вийдемо через ці двері... (*Таємниче зникають*).

19

Люба (*сама*). Ну, тепер стане все ясно.

20

Іван (*входить*). Любо, ти сама? Мені треба з тобою поговорити. Ти якась стривожена...

Люба. Ваню! Чому до цього часу нема Яроша? Як ти думаєш?

Іван. Яроша?

21

Входить Оксана, смуглява польова дівчина в білій кохтинці, навколо шиї два разки намиста, гладенька зачіска перев'язана вишневою стрічкою.

Люба. Оксанко! Яка ти гарна. Це моя товаришка, Ваню. Бач, яка геройська ланкова. Ви ж познайомились уже?

Оксана (*ніяково*). Уже. Вас звуть Ваня?

Іван (*ніяково вклоняється, не знаючи, куди подіти руки*). Атож.

З другої кімнати чути вигуки: „Чекайте! Як же це?"
„Любо, Любо!"

Люба. Зараз, товариші. (*До Івана та Оксани*). Вибачте, я на хвилинку. Мене кличуть. (*Вийшла*).

22

Залишившись удвох з незнайомою дівчиною, Іван почуває себе, як теля на льоду. Оксана ж дивиться на нього, як квітка на сонце: наївно і ніжно.

Оксана. А ви самі з села, чи з города?

Іван. Що? Ні, ми з Любою в одному класі. В десятому. Оце весною кінчаємо — і прямо в студенти.

Оксана. Люба така хороша. Я її дуже люблю.

Іван. Да?

Оксана. А ви?

Іван. Я? Так, знаєш... У нас з нею дружба. Але така... справжня. Така, що ніколи не поламається.

Оксана. Звісно. Як справжня, то чого ж їй ламатись?

Іван. Правда? Ну, от. (*Пауза*). А ти справді ланкова? Чи то Люба так?

Оксана. Ні, ланкова. З колгоспу „Червоний боєць". А в лавах комсомолу я недавнечко, оце тільки восени прийняли мене. А ти?

Іван. Уже два роки, третій. Ще з восьмого класу.

Оксана. Ого. А я в полі працюю. Як дали мені призначення ланкової, то всі сміялися, що я молода, а я собі думаю — смійтесь. А тепер на моїй ланці досліди провадяться.

Іван. Да?

Оксана. Якби ти бачив, Ваню! А це нічого, що я так кажу на вас — ти... і Ваню?

Іван (*не знаючи, куди себе подіти*). От причепилася.

Оксана. Що ви кажете?

Іван. Та що ж я такого кажу? Я ж нічого будь ласка...

Оксана. Ну, от. Бо в нас у колгоспі всі так кажуть на хлопців. І знаєш хто провадить досліди на моїй ланці? Орденоносець Вершигора. Він у комсомолі з 28 року. Учений.

Іван. Я про нього читав. Інтересна людина, правда? А які досліди?

Оксана. Як вирощувати багаторічне жито. Ми вивели знаєш яке жито? Шестигранне. В кожному кущі 60—70 стеблин. Високе. А зернята — отакі. Та ловке, ловке; як море, красується. Тепер будемо збирати два урожаї на рік, у липні перший раз, а потім воно знов одростає і до осені зацвітає вдруге. Я трохи навчилася в хатілабораторії. У нас щовечора всі ланкові і бригадири там збираються. Ми й з академіком Лисенком листуємось. А тепер мене, мабуть, на агронома пошлють учитися. Вершигора каже: „Ти

Оксано, будеш се-лек-ці-о-не-ром". Таке ж ловке слово... дуже мені подобається.

Іван (*спідлоба на неї*). Селекціонер?

Оксана. Атож. Це той, що найкращі рослини виводить.

Іван. А ти хемію знаєш?

Оксана. Аякже. Ми й досліди робимо в хатній лабораторії. Тільки приладь не вистачає. А хемія дуже цікава наука, тільки трудна сильно.

Іван (*гаряче*). Та ні! Її тільки зрозуміти треба. Як хочеш, то я тобі допомагатиму... Я, знаєш, хочу знайти такий газ, щоб пшениця не вимерзала.

Оксана. От ловко! А як же це?

Іван. Це, розумієш, покищо — проблема. Американці пробували соломою притрушувати, щоб мороз не брав, ну, в них не виходить. Через капіталізм, розумієш. Не зацікавлені. А я думаю, щоб не соломою, а газом укривати пшеницю. От як вона посходить, і якщо снігу немає, щоб пускати такий нешкідливий газ, який заплутується в рослинах і не припускає морозу. Розумієш?..

У другій кімнаті велике збудження.

23

Люба (*входить схвильована*). Ваню! Це неможливо. Там таке робиться. Засперечались про дружбу, а самі мало не б'ються. Панько насідає, по-моєму, з невірних позицій...

Вигуки: „Товариші, тихше". „Де Цупрун? Нехай скаже Цупрун!"

24

Входить кілька чоловік молоді — хлопців і дівчат, Баклажаненко, Середа, дід Шумейко. Всі схвильовані суперечкою.

Журавель. Почекайте! Дайте сказати!

Середа. Ні, дайте мені довести мою думку! Я хочу сказати, що бувають друзі, які на словах хороші, а на ділі готові підкласти своєму другу свиню. Такі друзі бувають не тільки серед хлопців, а й серед дівчат. І особливо серед дівчат.

Вигуки. Зарапортувався! Годі!

Середа. А я кажу — бувають!

Іван. Тоді це не друг, а зрадник.

Середа. Або зрадниця. Я кажу принципіально. А справжній друг скорше підкладе свиню комусь іншому, а свого друга на поталу не дасть. Це буде справжній доказ дружби. (*Шум, вигуки*).

Іван. Це вже ти, Панько, дурниці кажеш.

Середа. Нічого подібного. А через що ж буває так, що дружба ламається?

Вигуки. Через що? Яка дружба? Це не конкретно! (*Гамір*).

25

Увійшли піонери й Микола Ярош. Його ніхто не помічає.

Іван. Ламається тільки те, що збудовано на фальшивій основі. Де є хоч крихта брехні вона неодмінно виявиться. А де все ясно, як воно може поламатись? Дружба — це союз. От що. Коли він існує між людьми чесними, то їм докази не по-

трібні, бо їхня дружба збудована на тому, що вони допомагають один одному бути справжніми людьми. І для них головне — віра, а не якісь докази. Взагалі на світі немає більшої сили, як віра в людину. Вона окрилює, підтримує, допомагає в роботі, з нею тільки й можна жити на світі. А де ж може бути більша віра в людину, як у нас?

Люба. Правильно, Ваню!

Голоси. Це по-моєму! Це інша річ. Тихше! Кажи далі, Ваню!

Іван. Що ж тут казати? По-моєму, у нас в житті в основному все ясно, і немає потреби підкладати один одному свиню. Кожен може знайти своє щастя, не заважаючи іншому.

Середа. А коли двоє хотять одного й того самого?

Іван. Наприклад?

Середа. Наприклад, один дружить з дівчиною, а другий хоче примазатись і перебити.

Люба. Що перебити? Справжньої дружби ніколи не можна перебити!

Ярош. Пробачте, але дозвольте й мені взяти участь у вашій дискусії.

Люба. Коля!

Ярош. Вибач, Любо. Я увійшов і слухав. Мене ввели сюди оці слідопити (*на піонерів*).

Вася. Усе в порядку, Любо.

Люба. Товариші! Це ж Микола Ярош! Будь ласка...

Середа. Як Микола Ярош?!

Журавель (*тихо*). Мовчи, Шерлок Холмс нещасний, це в тебе галюцинація.

Люба. Колю! Це мої друзі. Це — Ваня... Панько Середа... Тодось...

Ярош (*підходить до Івана. Пауза*). Дуже радий. (*Вітається*). Ярош.

Іван. Цупрун.

Ярош. Здорово. Слухав тебе з великою цікавістю. Я, правда, спізнився... не з своєї причини... Але твою промову чув,—і згоден. Хочу тільки додати, що віра в людину не повинна бути сліпою. Я, наприклад, за те, щоб контролювати її фактами.

Іван. А я теж не прихильник маніловщини. Наша віра вся збудована на фактах.

Ярош. Ну, значить, тим краще.

Шумейко. А чий же ти, синку, будеш?

Ярош. Моє прізвище — Ярош. Вам воно, звичайно, незнайоме.

Шумейко. Та ні, прізвище мені знайоме, та ще й добре. Ото ж Люба каже — Ярош, а я собі й думаю...

Ярош. Бачите, мій батько — професор столичного університету, так що навряд чи...

Шумейко. От таке! Чи ж не Андрійовичем його величають?

Ярош (*здивовано*). Так, батька звуть Василь Андрійович. А ви звідки знаєте?

Вася. Хто, дід Шумейко? Він такий, що все на світі знає. (*Сміх.*)

Шумейко. Як же не знати, коли ми з твоїм покійним дідом Андрієм товаришували колись років із тридцять, коли б не більше... І служили, бувало, в одній економії... А вже батько твій, той на студента пішов. Ну, тут поліція його з студентів і забрала. А тепер, бач,— на професора вийшов, дай йому бог здоров'я, хоч я, положим, у бога не вірю... (*Сміх*).

Голоси. Оце знайомство!

Шумейко. А вже що з дідом твоїм скуштували гіркої, так куди... Я в нього й за боярина був. Чи ж бабушка твоя, Катерина Микитівна, ще жива-здорова?

Ярош (*трохи ніяково*). Бабушка здорова... Але ви — справжня енциклопедія щодо моєї родословної. (*Вітається з Середою*).

Середа. Панько Середа. Учень десятого класу тутешньої повної середньої школи. Член ЛКСМУ.

Ярош. Це приємно. (*Вітається з Журавлем*).

Журавель. Сава Журавель, так само учень і так далі, крім того, друг Панька Середи.

Ярош (*сміється*). Дуже приємно. (*Вітається з Баклажаненком*).

Баклажаненко. Тодось Баклажаненко, друг двох попередніх промовців, позапартійний, по алгебрі ензе, решта більш-менш в порядку. А от щодо фактів, то я повинен взяти слово й розповісти тут про один факт, який показує, на що здатен справжній комсомолець і справжній друг.

Ярош. Це дуже цікаво.

Голоси. Давай, Тодосю.

Баклажаненко. Спочатку дивіться на мій розкішний костюм. (*Демонструє на всі боки*). Бачили?

Голоси. Костюм чудовий.

Баклажаненко. А тепер подивіться на Івана Цупруна. Костюмчик не витримує серйозної критики. А хіба він не хотів би прийти до Люби в такому художньому костюмі, як от у мене?

Іван. Це, Тодосю, просто смішно, от і все.

Баклажаненко. Ні, не все. Бо й Люба теж хотіла б бачити Івана Цупруна в новому костюмі.

Середа (*до Журавля*). Молодець! Він її засипле перед Ярошем.

Люба. Ну, що за комедія, Тодосю? Не розумію.

Баклажаненко. Комедія, справді, без усякого ефекту, але ефект, як відомо, не головне в житті. І тому я продовжую. Іван Цупрун не тільки хотів прийти до Люби в новому костюмі, а й купив цей костюм, перешив його і випрасував так, що й мені приємно було одягти.

Поля. Як?

Баклажаненко. А так, що я забрав у Івана цей костюм і одягся за останньою модою, а ти не звернула ніякої уваги на такий костюм! Я ж ради тебе залишив Івану бульби на колінах, як сказав Вася...

Вася. Алеж бульби не великі. От я бачив...

Баклажаненко. Суть, Васю, не в тому, яких вони розмірів, а в тому, що Іван Цупрун побачив

скрутний стан свого товариша й віддав йому те, що було в нього тоді найдорожчого, віддав свій перший справжній костюм, при чому зробив це абсолютно спокійно і настрій у нього не зіпсувався, і я не забуду цих штанів до гробової дошки! І взагалі я б розцілував тебе за твою прекрасну промову, якби ти не дивився на мене так сердито хто зна й чого.

Іван. Після цього ти свиня, а не товариш, і ще б я мав з тобою цілуватись.

Баклажаненко. Після цього я Мефістофель, а не свиня... (*Одягав маску*). Слухайте... (*Б'є годинник*).

Голоси. Привіт новому стахановському року!

Летять срібні й золоті стрічки серпантину, конфетті, спалахують різнокольорові огні.

Музика.

Баклажаненко. Ех! Ланкова, махніть мені хусточкою! Журавель, давай ефекти.

Журавель. Єсть ефекти. Помічник, за мною! (*Виходить з піонерами, відкривають завісу до другої кімнати; там спалахнула ялинка*). Бал починається!

Музика, танок.

Всі, крім Яроша та Люби, виходять до другої кімнати

Ярош. Любо!

З другої кімнати чути музику.

Люба. Чого ж ти так довго не приходив?

Я вже думала, ти зовсім не прийдеш. А ти так несподіванo: „Дозвольте й мені взяти участь у вашій дискусії". (*Обоє сміються*). А Ваня Цупрун прекрасно говорив, правда ж? Чого ж тебе не було так довго?

Ярош. Чого? Бачиш, я одержав лист. (*Пауза*).

Люба. Від кого?

Ярош. Лист... від однієї дівчини, яка не хотіла б, щоб я був тут, з тобою...

Люба. Та що ти кажеш? Колю!

Ярош. Кажу те, що є. Але я не давав їй прав на такі листи. І я написав їй відповідь, що наше знайомство припиняється.

Люба. Алеж ви товаришували з нею?

Ярош. Так.

Люба. Для чого ж було припиняти знайомство? Це мені дивно.

Ярош. Алеж мені прислано листа, щоб я не приходив до тебе, Любо! Невже ти не розумієш?.. Любо! Ти казала мені, що ми не знаємо одне одного, але це не так. Я не згоден... У нас одне життя... одні прагнення... Що ж нам ще треба знати, коли... коли я люблю тебе, Любо!

Люба. Ох... (*Пісня затихає. Пауза*).

Ярош. Мені хочеться вічно бути з тобою... Разом творити життя... Я люблю тебе, як пісню... Відколи ми зустрілись, моя душа співає... Любо...

Люба. Я вірю тобі... вірю і люблю... мабуть, люблю... Так! Люблю! Бо ніколи ж такого не було зі мною...

Я р о ш. Ніколи?

Л ю б а. І не знала, що таке може бути. А тепер... наче мене щось на крилах підіймає... Я так чекала тебе... так чекала...

Я р о ш. А чого ти про того... Цупруна згадуєш?

Л ю б а. Про Ваню? Так ми ж з ним друзі. Ти побачиш, який він чудовий товариш.

Я р о ш. Я буду тобі й другом, і товаришем... Я люблю тебе більше за всіх... Люблю!

Чути — хтось декламує. Люба й Микола сидять, тримаючись за руки й дивлячись одне одному в вічі. Кохання зачарувало їх, скувало слова.

Г о л о с.

Ніч міська за вікном. Десь кричать поїзди,
протинає той крик мої мрії.
І на склі, наче відблиск холодний слюди,
янтаревий огонь пломеніє.
Рветься пісня в вікно, б'ється птицею в скло
і крилами призивно тріпоче...

Л ю б а. Рветься пісня в вікно, б'ється птицею в скло... (*Розширеними очима дивиться на Яроша*).

Г о л о с.

Знов гуркоче літак... Там безсонний пілот
розвиває невидану скорість,
і в холодному морі бездонних висот
мужній край мій підносить під зорі![1]

[1] Рядки з поезії В. Сосюри.

Люба. Мужній край мій підносить під зорі... Так! Ми будемо підносити наш великий і мужній край...

Ярош. Ти будеш учитися в столиці. Ми будемо разом... Я люблю тебе!.. Любо!..

Люба. Як хороше вірити й любити... Милий...

Ярош. Люба! (*Цілує*).

27

Входить Іван. Вражений, стоїть одну мить. Повертається, виходить.

28

Люба. Колю! Що ж це? Що це зі мною? Ходім... туди ходім, до товаришів.

Стрічка молоді пробігає через кімнату з вигуками: „Любо! Сюди!“ Баклажаненко: „Ярош! На пару слів“. Всі вибігають зі сміхом до другої кімнати. Входить Іван. Метнувся до дверей, зупинився.

29

Люба (*входить*). Ваню... на одну хвилинку... Тепер я все тобі скажу...

Іван. Не треба. Потім. Не треба, Любо. Там товариші...

Люба. Нічого. Я мушу тобі сказати. Я люблю Миколу Ярошa. Люблю! Це таке почуття... ти не знаєш, Ваню... І я ще не знала раніше... тільки тепер... Крім тебе, я нікому не могла б сказати. Але тобі, як брату, ні, ще дорожчий ти мені. Як другу, навіки! Так же, Ваню? Чого ж ти мовчиш?

Іван. Я, Любо... я не мовчу... Я просто беру на увагу. І все. Я буду хеміком, а ти — пілотом. Ми назавжди залишимося друзями, і... ніщо в наших взаєминах не зміниться.

Люба. Ваню! Дай руку. Яка я щаслива, що мені є з ким розділити радість... Як ти сьогодні про колоски хороше згадував... Дійсно, як золоті колоски були наші дні юності...

Чути вигуки: „Любо! Любо! Де ти там?"

Люба. Ходім!

Іван. Іди. Я побуду. Іди... будь щаслива!

Люба вибігла.

30

Іван (*сам, стоїть якусь хвилину непорушно*). Як брату... Як другу... Ніч міська за вікном, десь кричать поїзди... Як золоті колоски — дні юності. Ох, кричати хочеться... Я буду хеміком, а ти — пілотом...

31

Входить Оксана.

Іван. А ти, Оксано, будеш се-лек-ці-о-не-ром. Правда?

Оксана. Атож. Я всі сили покладу. Якби ти чув, як ти говорив про віру в людину, що піднімає, окрилює... У мене аж серце зайшлося і сльози на очах виступили.

Іван. Да?

Оксана. Атож. Дивлюся на тебе і нічого не бачу.

Іван (*набік*). От причепилася. (*До неї*). А жито буде шестигранне?

Оксана. Буде, Ваню! (*Глянула на нього*). Ти, мабуть, смієшся з мене? Ну, от... А я тобі, дурна, все розказувала, думала, що тобі цікаво. (*Заплакала*).

Іван (*розгубився*). От тобі й на... Селекціонер. Чого ж ти плачеш? Хіба я сміюсь? Ти зрозумій мене... Я не сміюсь... Дивись... я зовсім не сміюсь... Я кажу: треба себе тримати в руках... Треба працювати. Треба йти вперед і вперед. У всіх нас — велика мета, вищої за неї немає на світі. І ми повинні йти до неї... Іти, не зупиняючись. А ти кажеш, що я сміюсь. Ні! Я не сміюсь. Я кажу цілком серйозно: іти вперед, не зважаючи ні на що, йти, поки не зацвіте шестигранне жито...

Оксана (*дивиться на нього зачарованими очима*). Я буду йти, Ваню! Буду йти... І ланка моя зацвіте... Я знаю... вірю... у мене повне серце тієї віри!.. Повне серце — до краю...

ДІЯ ТРЕТЯ

III. ПОМИЛКА В ІНТЕГРАЛІ

Невеличкий будинок професора Яроша. Веранда. Густе мереживо хмелю. На веранді — стіл для креслення з неприбраною роботою. Пара плетених кріселок. Двері і вікна в будинок відчинені. На підвіконні — телефон. На стіні — невеличка класна дошка. Веранда збігає кількома сходами в сад, прибраний першими фарбами золотого вересня. П'ята година вечора.

1

Микола (*входить засмаглий, змужнілий, під рукою книжки, зошити*). Евріка! Любо! Знайшов формулу! (*Кидає книжки на стіл, кепку — на крісло*). Тепер я знаю, в чім річ! Дивись сюди! (*Пише на дошці математичну формулу*). Любо!

Бабушка (*крізь вікно з кімнати*). Люба ще не приходила. Мабуть, затрималась в інституті.

Микола. Як — не приходила? Лекції кінчились дві години тому. (*Дивиться в розклад*). Ну да. Після третьої години в неї сьогодні нічого немає.

Бабушка (*з кімнати*). А може, якісь збори. Мало що може затримати.

Микола (*якусь мить стоїть мовчки, барабанить пальцями по бар'єру, потім прямує до саду. На сходах зупиняється, думає. Підходить до вікна, знімає трубку телефона, набирає номер*). Авіаінститут? Скажіть, у вас там нема зараз ніяких позачергових зборів? Студентських, звичайно. Ну, мені треба знати... Чого ви хвилюєтесь? Нема?.. Дякую. (*Поклав трубку. Підійшов до стола. Побачив складену вчетверо газету*). Ах, ось воно що! Ну да, цього й треба було чекати. (*Читає*). „Цінні роботи студента хемічного інституту Івана Цупруна"... Ха! Навіть червоним олівцем підкреслила. (*Кинув газету, хутко йде в будинок і за мить повертається з рушником — витирає руки, потім жбурляє рушник у двері, хапає книжку й виходить у сад*).

2

Бабушка (*входить*). Буря, а не чоловік. Тільки буря дуби вириває, а цей рушники об землю кидає. І скажіть на милість, у кого такий удався! Ач, прибирай після нього. Це вже, мабуть, якась муха вкусила. Мабуть, на Любу розсердився, що запізнилась. Ну, призначили б мене на комсомольського начальника, я б вас навчила, як женитися в 18 років. А то ж поспішають, як на пожежу, наче воно від них утече або крізь землю провалиться. Ти спочатку вбийся в колодочки, розуму наберись та в Червоній армії послужи, а тоді й жінку веди до хати. А то бач, не з рушниці,

а з рушника стріляє... І крейду ногами топче. (*Прибирає*). Чистий тобі Бова Королевич. (*Виходить*).

3

Чути сміх і голоси Люби та Івана. Вони підходять до веранди.

Люба. А дуже заінтригувала моя телеграма?

Іван. О, я не знав, що й подумати. Але як це щасливо вийшло: ми закінчили свої досліди на заводі і я вже мав повертатись до інституту. Коли це — бах,— твоя телеграма: „Чекаю". Ну, я зразу на поїзд, і вже тут. (*Виходять на веранду*).

Люба. Ну, от ми й дома.

Іван. То скажи ж хоч тепер,— що трапилось?

Люба. Е, ні. Спочатку про себе розкажи. Бо ти ж он який добрий: за ціле літо — два листи надіслав.

Іван (*посміхаючись*). Чого ж два, як три.

Люба. Та вжеж. В одному було п'ять слів: „Живий, здоровий, чого й вам бажаю". Та це лист?

Іван. А чим же це не лист? І все сказано, і коротко.

Люба. Аж надто коротко. Міг би й щедрішим бути.

Іван. Коли ж я не майстер на розгорнуті формули. От у нас є один студент — з літературними нахилами. Так він хоче, наприклад, сказати, що новин ніяких немає, і пише так: „Щодо різних

подій, які можуть трапитись кожної хвилини в зв'язку з різними виявами життя і творчості кожної людини зокрема і колективу в цілому, то згаданих подій та інших випадків на сьогоднішній день — не трапилось". (*Сміються*). А серйозно кажучи, не було часу писати. Працювала наша бригада на прекрасному хемічному заводі, і працювали ми так, що аж дим ішов. Про всі спостереження я сповіщав свого професора, а оце зайшов до інституту — запитати, чи воно щось варте. Професор обняв мене, знаєш... „Ну,— каже,— молодий чоловіче, проглянув я ваш щоденник. Вітаю". А в самого очі блищать під бровами, як іскри. „Ваша ідея посиленого дихання рослин і збільшення їх кінетичної енергії — це щаслива ідея. Тільки працювати ще доведеться дуже багато"...

Люба. Чула, Ваню, чула від товаришів. Рада за тебе й вітаю тебе від всього серця. А сьогодні прочитала в газеті й думаю: „Ну, тепер до нього ні приступу. Зовсім стає знаменитою людиною".

Іван. Де в газеті? Я нічого не знаю.

Люба. А ось. „Цінні роботи студента хемічного інституту Івана Цупруна".

Іван (*глянув*). Ну, що за єрунда! Це вже хтось з хлопців устругнув.

Люба. Та ні, тут хлопці не при чому, бо ось підписано — професор Гайдовський.

Іван. Невже професор? (*Глянув*). Да, це приємно. А все таки, Любо, це не основна моя ро-

бота. Скажу тільки тобі. У мене виникла думка про одну штуку, яка може мати серйозне оборонне значення. Я вже подав свої попередні міркування на розгляд учених військових фахівців, і мені сказали, що думка заслуговує на увагу. От це мені, правду кажучи, дуже приємно.

Люба. Да, Ваню... Ще раз і ще раз безконечно рада за тебе. Ми тебе часто згадували. Коля раз-у-раз питав, чи не одержала я від тебе листа. Дуже цікавився. Навіть не вірив іноді, що листа немає. Ти, каже, не хочеш мені показати. Такий чудний, аж сердився часом. Ніби мені самій не хотілось одержати від тебе листа.

Іван. Сердився? Чого б же то? Ну, та це діло його. А ти ж як? Про себе нічого й не кажеш... Як живеш, як працюєш?

Люба. Та, здається, добре. Зараз в інституті вивчаємо нові конструкції літаків. Живу теж, як би тобі сказати... дуже щасливо. Літом ми трохи подорожували по Кавказу. Лазили по горах. На морі були. Купалися. Коля так засмаг чудово. От він скоро прийде, ти його побачиш. І він тебе радий буде бачити. Влітку він теж багато працював. Все шукає свого надпотужного струменя...

Іван. І як посувається його праця?

Люба. Та так... працює. А я тепер вся в пілотажі. Всі вільні дні на аеродромі...

Іван. Чекай! Я починаю догадуватись, що значить твоя телеграма.

Люба. Так. Пригадай нашу умову, яку ми склали дома, під новий рік. Так от, можу тебе повідомити, що довгождана хвилина мого життя наближається. Я не хотіла, щоб ти бачив мої учнівські вправи. Але завтра наш столичний аероклуб випускає чергову партію пілотів. Завтра — іспит.

Іван. Як? Завтра? І ти могла до цього часу мовчати? Коли ж саме? Де? О котрій годині?

Люба. На учбовому аеродромі, о сьомій ранку.

Іван. Це ж колосально! Колись ми бігали з тобою, задравши голови, і кричали в небо: „Гуси, гуси, гусенята, візьміть мене на крилята“— як побачимо літака... А тепер ти сама будеш пілотом. Завтра я побачу тебе в небі! Я ладен прийти на аеродром за п'ять годин до початку.

Люба. Вартовий не пустить. Краще приходь у призначену годину.

Іван. Єсть, товаришу пілоте!

Люба. Дякую, друже. Тепер я буду зовсім спокійна. Символ нашої дружби, наша давня умова — здійснюється. З цього приводу я тебе почастую смачними грушами. Добре? Почекай хвилинку. (*Пішла в будинок*).

4

Іван (*сам*). От груші — це вже зайве. (*Дивиться на годинник*). І регламентом не передбачено. (*Підходить до дошки, читає формулу Миколи*). Чекай, чекай. Щось я не розберу...

5

Входить Бабушка, стеле на стіл скатертину.

Іван. Е, ти знаєш, тут помилка!

Бабушка. Хіба? А я й не помітила.

Іван (*не обертаючись*). Ну, звичайно! Дивись. Інтеграл... Х... Неправильно. Тут мусить бути так. (*Пише зверху*). От. V не тут, а ось де.

Бабушка (*підійшла до дошки*). Бач, гонору то й на генерала вистачило б, а ве поставити куди слід — не вміє.

Іван (*обернувся*). Бабушка! Це ви? Пробачте. А я думав... (*Розсміявся*). Як же ви поживаєте? Давно вас не бачив...

Бабушка. Та так, воюю потроху. Супротивник із рушника стріляє та крейду топче, а я щіткою одбиваюся.

6

Входить Микола, побачив і остовпів. Слухає.

Іван. З рушника? Хто ж це такий войовничий? (*Сміється*).

Бабушка. Та хто ж, Микола наш. Там просто огонь-хлопець. Хоч увесь ярмарок сходи, такого не побачиш.

Микола. Бабусю, ваша протекція мене захоплює. Але йдіть краще спочиньте трохи.

Бабушка. А, це ти, голубчику. Ти не хвилюйся. Ми ось тут знайшли в тебе маленьку помилку. Ве не туди поставив.

Микола. Дякую. Я вам за це чавунний монумент поставлю.

Бабушка. О, так це ж тобі доведеться трошки почекати, бо я не менше, як до повного комунізму доживу. (*Виходить*).

7

Микола. Здрастуй, Цупрун. І вибач за це... сумне свідоцтво минулого.

Іван. Ну, що ти! Навпаки. Це просто золота бабушка. Пронести через важке минуле і зберегти в собі такий живущий струмінь, таку ясну душу — це героїзм.

Микола. Дякую за комплімент моїй бабусі. А також за компетентну допомогу (*показує на дошку*). Тільки дозволь уже мені не погодитись. (*Бере крейду, перекреслює і пише так, як було*). Так буде краще.

Іван (*посміхнувся*). Як знаєш. А я оце приїхав...

Микола. Дуже, дуже радий. Як же твої досліди? Люба читала мені твої листи, так що я, до певної міри, в курсі справ.

Іван. Ага. Це приємно.

Микола. Вона, звичайно, буде дуже рада побачити тебе, якщо ти її почекаєш. Вона, певне, затрималась в інституті.

Іван. Та ні, вона... Ми прийшли разом.

Микола. Ах, он що. Ви прийшли разом? Це дуже мило з твого боку.

Іван (*пробурмотів*). Ну, дійсно... Це ж завтра у неї іспит. Вона стає пілотом.

Микола. Да, да! Значить, вона вже встигла тобі про все розповісти?

Іван. Ну, звичайно. Вона викликала мене телеграмою.

Микола. О, навіть телеграмою!

Люба (*входить з вазою, на якій фрукти*). Ну, Ванюшо, ось і груші. (*Побачила Миколу*). О, Коля. (*Розсміялась*). А я й не бачу. Ти вже звільнився? Як це чудово. Бачиш, який у нас дорогий гість.

Микола. Ну, як же. Ти, виявляється, догадливіша за мене, і при тому умієш робити сюрпризи. Викликала нашого друга телеграмою і нічого мені не сказала.

Люба. Ти знаєш? Забула! І йшла ж учора додому з цією думкою, а потім заговорилась з тобою та й забула. Ну, нічого! Тепер він приїхав і буде завтра на аеродромі. Це наша давня умова з ним. А сьогодні ми чудово проведемо вечір. Правда? Згадаємо наш новорічний бал. Ваня розкаже нам про товаришів. Так же, друзі?

Микола. Ну, звичайно. Я в захопленні від цієї перспективи. Я вже давно нічого не чув про Панька Середу, про Савку Журавля й Тодося Баклажаненка...

Іван. Дуже вдячний, але, на жаль...

Люба. Ну, ну. Гляди, ще почни відмовлятися. Ми не випустимо тебе.

Микола. Які можуть бути розмови? Я навіть скажу, щоб зачинили ворота! І двері замкну!

Люба (*сміючись*). І ключ сховаєш під діжку з фікусом.

Микола. Блискуча ідея! Ключ сховаю під діжку з фікусом, як хотів зробити вигадливий Панько Середа, а мені розповів дотепний Тодось Баклажаненко.

Іван. Ключ під діжку? Це дуже цікаво. Я цієї історії не знаю і з великою охотою послухав би. Але, на жаль, я все таки мушу йти.

Микола. Як? Цього не може бути.

Люба. І не думай.

Іван. Пробач, Любо. Вечір у мене сьогодні не вільний. (*Взяв кепку*).

Микола (*стримано*). Як шкода. А то б ми чудово провели час.

Люба. Як тобі не сором? Скільки не бачились. І Коля тебе просить.

Микола. Да, да, і я прошу! Але, зрештою, що ж я можу зробити?

Іван. Не можу. До побачення. (*Прощається*).

Люба. А, йди вже, коли такий добрий.

Іван. Значить, завтра, о сьомій ранку, на аеродромі. (*Виходить*).

Микола. Будь здоров! Я проведу тебе! (*Йде за ним*).

Люба (*мовчки перегортає книжку. Повертається Микола, якусь мить вони дивляться одне одному в вічі*). В чім річ, Колю?

Микола. Про це я хочу спитати тебе. (*Пауза*). В чім річ, Любо?

Люба. Не можу тебе зрозуміти.

Микола. А ти постарайся.

Люба. Можливо, я помиляюсь, але мені здалось... ніби ти незадоволений, що зустрів тут Ваню.

Микола. Ні. Я щасливий, що зустрів його тут! Тепер настав час поговорити одверто.

Люба. Що це значить? Хіба ми колинебудь були не одверті?

Микола. Виходить — так.

Бабушка (*на дверях*). Починається баталія? Держись, Любо, ось я йду на допомогу.

Микола. Та ні, ви вже, будь ласка, посидьте в себе, а ми якось обійдемось. (*Зачиняє перед нею двері й присовує до них стіл*).

Люба. Це цікаво.

Микола. Так, це дуже цікаво, і я прошу тебе вислухати спокійно!

Люба. Чого ж мені хвилюватися, коли ти цілком спокійний?

Микола. Ха-ха! Я бачу, у тебе веселий настрій.

Люба. Для сумного я не бачу причин, а для такого, як у тебе, не знаходжу пояснень.

Микола. Я постараюсь їх дати... Але... спочатку кілька вступних слів. Я хочу сказати, що мої почуття є мої власні почуття, а не навіяні кимсь іншим. І тому я прошу з ними рахуватись,

коли хочеш рахуватись зі мною. На цьому вступ кінчається і починається життя, як воно є. І от це життя мені не подобається.

Люба. Що тобі не подобається? Що саме? Колю!

Микола. Не подобаються твої взаємини з Цупруном.

Люба. Мої взаємини з Цупруном? Він мій друг. Ти знаєш це.

Микола. А я — не друг тобі? Я! Хто я для тебе?

Люба. Ти?.. Як тобі не сором! Хіба, крім тебе, я не маю права мати друзів?

Микола. Так! Коли за дружбою ховається обман.

Люба. Опам'ятайся!

Микола. До друзів ми повинні ставити найвищі вимоги! Друзі повинні бути бездоганні з морального боку!

Люба. А Ваня?

Микола. Рік, як ми одружилися. За цей рік ти ніколи про нього не забувала. Якщо ти не бачиш його, то чекаєш від нього листів. Нарешті, ти сама надсилаєш йому таємні телеграми...

Люба. Таємні?

Микола. Гаразд. Це була не таємна, а звичайна телеграма, про яку ти забула мені сказати. Але це справи не міняє. Ти викликала його на свій іспит. Значить, тобі не досить, що на іспиті буду я, тобі хочеться, щоб був ще й Цупрун?..

Люба. Я просто не вірю. Який же висновок?

Микола. Ось! (*Взяв газету*). З якою увагою ти збираєш про нього найдрібніші відомості! Тебе не цікавить, що я, твій чоловік, працюю над зверхпотужним струменем. Хіба ти всією душею захоплена в моїй роботі? Ні! Тебе цікавить, що зробив Іван Цупрун.

Люба. Неправда! Я щодня болію душею, що в тебе нічого не виходить з твоїм струменем. Але я вірю, що в тебе вийде. Тільки відкинь самовпевненість. Зрозумій, що ти не критично ставишся до своєї роботи. Не віриш товаришам. Не терпиш ніяких порад. Відкинь безпідставну гордість, і в тебе вийде, бо ти людина талановита і вперта.

Микола. Дякую за комплімент, але я можу обійтись без нього. Краще залиш для Цупруна.

Люба. Колю! Я попереджаю тебе ще раз: Іван Цупрун мій друг, і я нікому не дозволю ображати його.

Микола. Я саме й хочу сказати, який він друг і що саме ховається за його дружбою. Ти, звичайно, пам'ятаєш, як цей „друг" спеціально для тебе шив свій знаменитий костюм. Але я перебив йому всю музику й залишив його з носом. Правда, ти попередила його, що я буду на балу. І що ж тоді робить цей „друг", якого ти так захищаєш передо мною? Пригадуєш, я говорив тобі, що запізнився через лист, який я одержав того вечора?

Люба. Так. Це був лист від твоєї знайомої. Так ти мені сказав.

Микола. Я сказав неправду. То був лист від Івана Цупруна.

Люба. Як від Івана? Для чого ж ти сказав неправду?

Микола. Бо я не такий наївний, щоб поставити себе в смішне становище перед тобою. Я запізнився через Івана. Мене не злякали його смішні загрози, але з листа я побачив, що він не без підстав рекомендує мені не приходити на вечірку...

Люба. Загрози?.. Не приходити на вечірку?? Це щось неможливе.

Микола. Ось цей лист. Я тобі зараз прочитаю його... (*Іде в будинок*).

10

Люба (*сама*). Що ж це таке? Що це значить?

Бабушка (*у вікні*). Кріпись, Любо. Це його муха якась укусила. А ти не слухай. Аби совість чиста.

11

Микола (*входить з листом*). Бабушко! (*Зачиняє перед нею вікно, потім віконницю*). Ось. Слухай. (*Читає*). „Товаришу Ярош, повинен тебе попередити й нагадати старе прислів'я: „Не в свої сани не сідай", бо можеш перекинутись та ще й синяків наб'єш, скільки влізе. Отож краще тобі не приходити на бал до Люби, а їхати назад до

столиці без пересадки в плацкартному вагоні. Щасливої дороги. Привіт". Ну, що? Друг?

Люба. Іван не міг написати такої дурниці. Покажи підпис.

Микола. Підпис нерозбірливий і почерк, звичайно, змінений.

Люба. То як же ти можеш твердити, що цей лист написав Іван? На якій підставі?

Микола. На звороті є доказ, що написати цей лист ніхто на світі, крім Цупруна, не міг!

Люба. Покажи, що там на звороті.

Микола. Ні, дозволь мені пощадити твою скромність.

Люба. Від такого благородства люди повинні червоніти. А ти це кажеш спокійно.

Микола. Червоніти залишається іншим.

Люба. Чекай! Ти говорив про цей лист з Іваном?

Микола. Я? З Іваном?!

Люба. Ти мусив був поговорити з ним!

Микола. Ніколи! Я спокій через нього загубив. Я працювати не можу!

Люба (*раптом, з силою*). Гаразд! А чом же ти до цього часу не сказав мені, коли мав такий незаперечний доказ? Значить, ти й мені не вірив? (*Микола мовчить*). А ти розумієш, що це для мене тяжка образа? Низька підозра. Ти розумієш це, Колю?

Микола. Я хотів перевірити, що буде далі.

Люба. Ти хотів перевірити? Так я можу тобі

сказати одне: Іван був і залишиться моїм другом, і ніякі „докази“ не похитнуть моєї віри в нього. Дружба не таке почуття, що може розвіятись з доброго дива, з чиєїсь примхи. Навіть примха людини, яку любиш, нічого тут не може зробити.

Микола. Брехня! Коли любиш, то не будеш ділити свою душу на двох. Вона мусить належати одному.

Люба. Що? Як це — душа мусить належати одному? Що це значить — ділити душу? Звідки це, з якого світу?

Микола. Я сказав, що у мене позичених почуттів нема! Говорю так, як відчуваю власною кров'ю. У мене в руках докази, і я не можу їм не вірити. Доведи протилежне. Доведи, що любиш мене, і тільки мене, тоді я тобі повірю. За вашою умовою він повинен бути на аеродромі в день твого іспиту. Моя умова протилежна: він не повинен там бути ні хвилини! Це буде знак, що ти рвеш з ним назавжди. Або я рву з тобою. Одне з двох. Вибирай. Я буду ждати твого рішення до вечора. (*Виходить*).

12

Люба. Колю! (*Пауза*). Що ж це таке? Ділити свою душу... Невже з усіх людей на світі можна мати тільки одного друга? Не вірю! Не вірю!

13

Бабушка (*відсовує „барикади“*). Держись, Любо. (*Входить. Гладить її по голові*). Зобідив

він тебе. Я все чула, хоч і сиділа за барикадами. А ти будь розумнішою, дитино моя. Чоловік, як той кінь: коли йому щось не так, то він ладен і віз побити. А ти спокійненько з ним...

Люба. Зобідив? Так... Подумати треба. Піду... (*Одягає капелюшок*).

Бабушка. Куди ж ти? Не обідала ж.

Люба. Нічого, нічого, бабушко. Піду... (*Виходить*).

14

Бабушка. Та хоч грушу ж візьми! Грушу! (*Біжить за нею з грушами. Чути за лаштунками*). Любо! Грушу! (*Повертається*). Де вже там. Не дожену... А груші ж які... Тільки їж на здоров'я. І всякого добра у людей повно, ніхто не відніме. Живи та радуйся. Так ні ж, таки знайдуть чим припекти один одного. Бач, за душу не помирились. Ох, який то світ безпокойний. Коли б ще хоч років із п'ятдесят прожити, поки все втруситься, а тоді б уже й помирати можна було. (*Сідає на сходах і їсть грушу*). А груші ж які добрі. Та пахучі, як дині...

15

Хутко входить Микола.

Микола. Де Люба?

Бабушка. А тобі Люба потрібна? Догану тобі сувору з попередженням, ось що тобі треба.

Микола. Я вас питаю, де Люба?

Бабушка. Поїхала.

Микола. Куди?

Бабушка. І сказала б тобі, голубчику, та й сама не знаю.

Микола. Так чому ж ви не спитали?..

Бабушка. Хотіла спитати, але тролейбуса не догнала. Хутко бігає, капосна машина. Але в тебе ноги прудкі, а голова — гаряча... Доганяй, хлопче, поки не пізно.

Завіса.

IV. ЖИТТЯ НЕ СЛІПЕ!

Перед відкриттям завіси чути дует з „Запорожця за Дунаєм":

„Чорною хмарою діброва розіслалась по Дунай".

На сцені кімната Івана Цупруна в студентському гуртожитку. Близько шостої години вечора. У відчинене вікно видно місто. На вікнах будинків палають багрянці передвечірнього сонця. В кімнаті нікого нема. Співає радіо.

1

Входить Іван. У руках пакунки з кондиторської і пучок квітів. Спиняється посеред кімнати і всміхнений слухає пісню, яка, однак, скоро кінчається: „Смерть одна розлучить нас".

Іван. Навіщо ж смерть? Навпаки, хай живе життя!

Радіо. Алло! Алло! Говорить Київ. Товариші радіослухачі! На цьому концерт радіостудії закінчено.

Іван (*весело, в радіо*). І надаремно, товаришко! Бо я охоче послухав би ще.

Радіо. Приготуйтесь перевірити ваші годинники.

Іван. З охотою. (*Звільняється від пакунків і дивиться на годинник*). Приготувалися.

Радіо. До шостої години залишається дві хвилини.

Іван. Та й годі? А в мене дві з половиною. (*Переводить годинник*). Дякую, товаришко! А то я міг би спізнитися. Ви ж нічого не знаєте! Сьогодні приїздить до Києва Оксана Шумейко. Та, що в неї жито шестигранне. (*Копіює*). „Та ловке, ловке, як море". Одне слово, се-лек-ці-о-нер. Ось і листа прислала. Та який лист, ви тільки послухайте! (*Читає*). „Здрастуй, Ваню. Оце думала, думала та й пишу до тебе листа, хоч, може, ти мене вже й забув. Тільки не може цього бути, бо я і в полі, і на зборах, і в книгах, і в думках доганяла тебе... І всі мої досліди вийшли дуже добре. А тепер виїжджаю до столиці, то вже ми там з тобою побачимось і поговоримо". Як вам це подобається? „Думала, думала та й пишу до тебе листа". Що за народ такий! „І в полі, і на зборах". От причепилася! (*Щасливо сміється*). На всякий випадок довелося купити тістечок. Та що там тістечок! Зустрічать, то вже по-справжньому. Ситра шипучого купив пляшку, типу шампанського. Цукерок 200 грам... інжиру ... і всяких інших гібридів. Все, що треба для селекціонера. Що ви на це скажете? (*Радіогудок: шість годин*). Ага. Значить, у моєму розпорядженні є ще

півгодини. Прекрасно. Я встигну все приготувати і на всякий випадок збігаю на вокзал. Може й справді приїде. (*Починає прибирати стіл, розкладає частування, ставляє пляшку і посеред стола — в склянці — пучечок квітів*). Розкішно. Як подумаєш, що таке життя? Це вічна пісня, вічне чекання і надія! (*Стукіт у двері*). От тобі й на. Хто там? (*Іде до дверей, відчиняє*).

2

Входять троє — в протигазах і в похідній формі.

Перший. Команда! На місці! Ать, два! Ать, два! Ать, два! (*Тупають*).

Іван. Що таке? В чім річ, товариші? Хто це?

Перший. Команда, стій! (*Підходить до Івана, віддає рапорт*). Винахіднику хемічних речовин, не шкідливих і навіть корисних для соціалістичної батьківщини, але шкідливих для ворогів Радянського Союзу, майбутньому військовому інженеру першого рангу, Цупруну Івану Трохимовичу, рапорт. Комсомольський похід у протигазах від місця народження до столиці Радянської України пройшов організовано, без жодної аварії. По дорозі проведено осоавіахемівську роботу. Команда в складі трьох чоловік здорова. Відсталих у дорозі нема. До праці і оборони готові.

Всі троє. Ура, ура, ура!

Перший. Скинути маски! Привал на 20 хвилин.

Журавель, Середа й Баклажаненко скидають маски.

Всі троє. Ух! Ось і ми! Здоров! (*Усі в захопленні сміються*).

Іван. Панько! Журавель! Баклажаненко! Та яким же це побитом?

Журавель. Іменно побитом, бо наш Панько за дорогу геть чисто побив підметки і ніс у нього потріскався, як волоський горіх.

Середа. Нічого, він потріскався у мене від гуми та від сонця на привалах. А от є люди, що все життя тримають ніс по вітру і він у них ніколи не тріскається, так що їх і впізнати важко. Ото небезпечні елементи.

Журавель. Сподіваюсь, що ти маєш на увазі не мене?

Середа. Ну, ще б пак. Ніс у тебе чесний, тут нічого не скажеш. А от розкажи про те, як ти по дорозі від однієї трактористки гарбуза дістав. Оце повчальний випадок.

Баклажаненко. Панько, я прошу тебе утриматись від подробиць.

Середа. Ну, добре, хай це залишиться між нами. Адже вдруге він уже не важився покоряти серця відважних трактористок. (*Усі, крім Журавля, сміються*).

Іван. Що я чую! Панько перекриває Журавля в дотепах. Журавель мовчить. Що трапилось? Розказуйте ж! Я цілу вічність вас не бачив.

Баклажаненко. А трапилось багато чого цікавого. Життя за рік-півтора зробило більше, ніж поети можуть вигадати за сто років. І коли

ти думаєш, що перед тобою той самий Панько, той самий Журавель і той самий Баклажаненко, то ти помиляєшся.

Журавель. У Панька, наприклад, за цей час відкрився талант.

Середа. І Журавель думає, що це іронія. А насправді це так і є. Звичайно, я не музикант, і не поет, і не прозаік, і не вмію танцювати фокстроту. І тому дехто гадав, що я пропаща людина, а вийшло зовсім навпаки.

Баклажаненко. Вийшло так, що коли ми почали працювати на заводі, то тут якраз і виявилось, що Панька голими руками не візьмеш. Про себе можу сказати, що я догнав Полю Орленко по всіх показниках і виконую план на 247 процентів. Панько перегнав мене на 24 проценти.

Середа. І дві десятих.

Баклажаненко. І дві десятих. Тільки бідолашний Савка плутається у нас у хвості, ніяк не може дати більше двохсот процентів, і через те почав відставати і в дотепах. От яка діалектика!

Середа. Недаремно ж в „Інтернаціоналі" співається: „Хто був нічим, той стане всім".

Журавель. Чекай, чекай. У цьому кварталі ти знову будеш у мене нічим.

Середа. Казав сліпий — побачимо.

Іван. Це надзвичайно. Тодось наздогнав Полю. Значить, тепер у вас діло пішло на лад?

Баклажаненко. Як тобі сказати. Воно то пішло, але до діла ще не дійшло.

Журавель. Вона поставила перед ним нову умову.

Іван. Ще умову? Яку ж саме?

Середа. Каже, спочатку стань лейтенантом Червоної армії, а тоді вже признавайся в коханні. (*Сміються*).

Іван. І станеш?

Баклажаненко. Доведеться стати. Ось уже практикуюсь у протигазі.

Іван. От так історія! А як же це ви прийшли сюди?

Баклажаненко. Дуже просто. Скористались відпусткою, дістали від Осоавіахему завдання і от, як бачиш, прийшли. (*Глянув на стіл*). О, та й прийшли якраз до речі! Ви подивіться, яке частування приготував для нас цей винахідник!

Журавель. А й справді! (*Бере тістечко й запихає в рот*). Це, здається, тістечко?

Баклажаненко. А це, здається, інжир? (*Їсть*). Не поганий...

Середа. А це, мабуть, пряники, якщо не помиляюсь? (*Запихає в рот пряник*).

Іван. Прошу... Будь ласка...

Середа. Та ти не турбуйся, ми все поїмо!

Журавель. Я бачу, тут і цукерки є.

Середа. Розумієш, апетит у дорозі помітно збільшується.

Іван. А звичайно... Он ще яблука зостались... Їжте...

Баклажаненко. Можна й яблука. Медицина

каже, що в яблуках багато заліза. Це корисно для крові. (*Кусає*). Прекрасна антоновка. (*Поїдають все, що було на столі*).

Середа. Та ще й запити є чим!

Баклажаненко. Інтендант! Видати кружки!

Журавель. Єсть, видати кружки. (*Дістає з мішка*).

Баклажаненко. Панько! Де твій „коркотяг"?

Середа. Єсть „коркотяг"! (*Наливають. Пісня*):

Походні кухлі наливай,
Хай кожен в світі знає:
За наш веселий, мужній край
Ми чару підіймаєм.
За наш веселий, мужній край
Ми чару підіймаєм.
Чи то в поході, чи в бою,
Різниці в тім немає:
За наш веселий, мужній край
Ми чару підіймаєм.
За наш веселий, мужній край
Ми чару підіймаєм!

Випили.

Журавель. Оце дійсно увага до людини.

Баклажаненко. Нічого не скажеш, ситро подходяще.

Середа. Підкріпився. Тепер можна й полежати на студентському ліжку. (*Лягає*).

Журавель. Думка своєчасна. (*Лягає поруч, дбайливо простеливши під ноги газетку*).

Середа. Тільки не пхатись. Ти знаєш, що я цього не терплю.

Журавель. З того часу, як у тебе відкрився талант, ти страшенно потовщав і намагаєшся зайняти своєю персоною всю просторінь. Але це тобі не пощастить. Посунься і займи своє місце. (*Вовтузяться на ліжку*).

Баклажаненко. Та годі вам! Розповідай, Ваню. Тепер ми тебе готові слухати хоч і до ранку.

Іван. Що? Як це до ранку?

Баклажаненко. А звичайно. Стільки не бачились. Розповідай, як живеш, як працюєш. Сьогодні читали про тебе в газеті й раділи. Говори ж. Що нового? Як поживає Люба? Микола Ярош? Що в них нового? Чи зустрічаєтесь ви, а як ні, то чому? Взагалі розповідай про все.

Іван. Та тут, розумієш... (*Глянув на годинник*). Ну, як же вона живе?.. Вони купались... Коля засмаг... (*Знову глянув на годинник*). А в котрій годині ви завтра прийдете?

Баклажаненко. Завтра? Чекай. Ти, здається, незадоволений, що ми прийшли до тебе сьогодні? Так ти кажи прямо. Ми народ не гордий.

Іван. Ну, от ще. Це просто смішно... Я незадоволений...

Баклажаненко. Ні, ти не викручуйся. Ще коли я пробував твій інжир, мені здалося, що в твоїх очах промелькнула якась тривога. Що це значить?

Іван. Та нічого не значить! Чого ти причепився?

Середа. І дійсно. Причепився до людини.

Баклажаненко. Стоп! Команда, на ноги! (*Ті схоплюються*).

Середа. В чім річ?

Баклажаненко. Неприємний здогад.

Журавель. Говори ясніше.

Баклажаненко. Мені здається, що яблука й тістечка, які ми старанно знищили, були приготовлені зовсім не для нас.

Середа. Як? А для кого ж?

Баклажаненко. Логіка ясно говорить, що Іван не міг знати про наш прихід.

Середа (*ударив себе по лобі*). Кошмар! Я починаю догадуватись.

Іван. Це смішно.

Журавель (*побачив лист*). Що ж тут смішного? (*Читає вголос*). „Дорогий Ваню. Оце думала, думала..."

Іван. Савко! Не смій! Дай сюди!

Баклажаненко. Ось воно що! Так це, значить, поки вона „думала, думала", ми й поїли її тістечка? І ти нас не попередив! Як же тобі не сором? А ще друг називається!

Середа. Не попередити. Якби я знав, я б і в рот не взяв. Навіщо воно мені? А то їв через силу, щоб тільки не образити його, а виявляється, що тут замішана дівчина і що я своїм необдуманим вчинком руйную чиїсь приємні хвилини.

Баклажаненко. Та що тут довго говорити? Ходімте звідси! Бо він же з делікатності не скаже, що ми повинні очистити приміщення.

Журавель. Не попередити.

Середа. Я просто обурений. А хто ж вона така?

Баклажаненко. Ну, от іще, будеш тут розпитувати. Ходім скорше! (*Виходять*).

3

Іван (*кричить їм услід*). Дякую! Приходьте потім! Тодосю! Завтра о сьомій годині ранку на учбовому аеродромі Люба складає іспит на пілота! Приходьте!

Голоси (*з коридору*). Привіт! Але другий раз так не роби! Не попередити... (*Десь у коридорі затихають їх веселі голоси і сміх*).

Іван (*сам, оглядає спустошений стіл, зітхає*). Почастував селекціонера... Ех! Життя повне несподіванок. Чекаєш одного, а зустрінеш трьох. Самі папірці залишились. Хіба збігати ще раз до цукерні? (*Глянув на годинник*). Ой! Поїзд буде через десять хвилин. Де ж мій піджак? (*Одягається*). А ключ? Куди вони поділи ключ? Ну, це просто смішно! Ключ! (*Шукає, стук у двері*). Що? (*Пауза і знову стукіт*). Та ввійдіть же, нарешті! Прошу!

4

Входить Люба.

Іван (*вражено*). Люба.

Люба. Я до тебе, Ваню. Нам треба поговорити... Серйозно поговорити... Я так боялась, що не застану тебе вдома.

Іван. Поговорити? Я, звичайно, дуже радий. Але... (*Побачив ключ*). Дивись! Ось же він. А що сталося? Я нічого не розумію.

Люба. Я теж нічого не розуміла. І не думала, що це може бути. А виходить, що ми іноді не помічаєм дечого тільки тому, що не віримо в його можливість. І коли це щось хороше, то ми буваємо приємно вражені, побачивши його нарешті. Коли ж погане, то тим важче нам довідатись, що воно існує.

Іван (*сів*). Ага. Це дуже цікаво. Я тільки не розумію, що саме існує, а що не існує.

Люба. Рік, як ми одружилися з Миколою. За цей час я ні разу не подумала, що Коля може заплямувати підозрою і заздрощами нашу дружбу. А виходить, що це так. Він жив цим почуттям цілий рік.

Іван. Що? Ну, от. Він тобі щось сказав?

Люба. Мені важко про це розповідати. Він поставив умову: коли ти завтра будеш на аеродромі, він не прийде, і взагалі тоді між нами все кінчено.

Іван. Це цікаво. Це, знаєш, дуже... дуже цікаво. Так що ж, Любо? Може, мені не приходити завтра на аеродром? Якщо моя радість за тебе може повиснути каменем на твоєму літаку і внести розбрат в твое життя, то я... Що я кажу? Я ж не те кажу! Зовсім не те. Я дурниці кажу!

Люба. Ти будеш на аеродромі, це ясно. Але я прийшла порадитись з тобою. Що робити? Допоможи мені. Я люблю Миколу, і порвати з ним мені було б не легко. Порадь же мене, як друг. Микола каже, ніби ти йому написав лист перед нашим новорічним балом.

Іван. Лист? Який лист?

Люба. Щоб він не приходив на бал.

Іван. Я написав такий лист?

Люба. Я не вірю цьому. Я ж знаю, що ти ніколи не любив мене так... ну, так, як взагалі можуть полюбити дівчину. Але він одержав лист... Може, від когось іншого... і тепер виставляє його як доказ.

Іван. Алеж можна пізнати руку.

Люба. Почерк змінено й підпис нерозбірливий. Але на звороті є, він каже, якийсь знак, що лист міг бути тільки від тебе.

Іван. Це просто... я не знаю, що це таке... (*Пауза*). Слухай мене, Любо. Ніколи за час нашої дружби я не казав тобі нічого такого, що могло б сьогодні охмарити твоє сумління. І зараз не скажу. Минув рік, як ви одружилися. Цей рік... я вмів себе тримати в руках і ніколи тобі нічого не казав... ні тоді... ні потім.

Люба. А що ж ти міг мені сказати?

Іван. Чекай. Дещо сказати я міг би, але я... спізнився. Ти сказала мені раніше. І сказала, що любиш Миколу Яроша. Я зробив для себе висновок, і Микола не має ніякого права — чуєш? —

ніякого права кидати тінь на мої або твої почуття! І тим більш тепер, коли я остаточно зміцнився в простій, одвертій дружбі до тебе... Коли в мене... Ну, одним словом, коли я люблю тебе тільки як друга, не більше. От і все. І ніякого листа до Миколи я в житті своєму не писав і не мав бажання писати.

Люба (*до краю схвильована*). Ваню! Який же ти... хороший товариш! Яке в тебе велике серце! Тепер я все розумію.

Іван. Ніякий я не хороший, я такий, як і ти, і Микола. А що в нього є погані думки, що він не хоче зрозуміти різниці між нашою радянською дружбою і старими взаєминами між чоловіком і жінкою, то ми про це йому скажемо прямо. І ти заспокойся. (*Гладить її по голові, у неї спадає гребінчик*). Заспокойся, от і все. Горе тільки тоді страшне, коли йому піддаються. А ти не піддавайся. На аеродромі я завтра буду, хоч нехай там що. А ти про все розкажи батькові, професору Ярошу. Він поговорить з ним так, що в нього зразу пропаде охота каламутить тобі душу перед польотом.

Люба. Батька немає дома. І не знаємо, чи приїде завтра. А коли його не буде...

Стук у двері.

Іван (*глянув на годинник*). Так і є. Це... Ах!.. Ну, розумієш... Це... до мене... Та що там! Будь ласка! (*Кинувся до дверей*).

Люба вийшла на балкон.

5

Входить Микола.

Іван. О... Це ти?..

Микола. Здрастуй, товаришу Цупрун, іще раз. Я прийшов... Нам треба поговорити... порозумітися... Може, я в чому помиляюся... Ти казав, що в тебе вечір невільний... Але я... Ти розумієш, у мене вийшла з Любою дуже неприємна розмова... Потім вона пішла з дому... і куди, не знаю... Це мене так непокоїть, що я...

6

Люба (*увійшла*). Колю! (*Пауза*).

Микола. Що? Люба? Ти тут?! (*Дивиться на стіл, обводить очима кімнату. Пауза. Потім кидається до дверей*).

Іван. Ні, стій! Ми з тобою поговоримо. Все одно тепер усе пропало.

Микола. Чого ж пропало? Тепер ви можете продовжувати цілком спокійно.

Іван (*спалахнувши*). Як ти смієш! Я через тебе на поїзд спізнився, а ти мені...

Микола. На поїзд? Можете їхати, куди хочете! Семафор відкрито! (*Виходить, грюкнувши дверима*).

7

Люба. Миколо! Почекай!

Іван. Ах, ти ж!.. Ну, чекай же. Заспокойся, Любо. Та заспокойся ж, нарешті! Це ж просто смішно.

Люба. Це обурливо.

Іван (*кричить*). Ну, так! Я згоден. Так чого ж тут хвилюватися? При чім тут хвилюватися, коли завтра іспит? Ходім. Я йду з тобою. Ми йому покажемо семафора. Ходім зараз же!

Люба. Дякую. Ходім.

Іван (*бере її під руку й виходить до коридору*). Чекай. Ключ забув. Іди, я зараз. (*Повертається до кімнати; Люба пішла*).

8

Іван (*сам*). Я ж тут його бачив. Де ж він? Ах ти нещастя... Ага, ось! Та хоч записку ж написати... (*Пише коло стола. У двері стук і входить з валізкою Оксана*).

9

Оксана. Можна? Це я. Приїхала.

Іван. Оксана!

Оксана. Атож. Насилу втрапила. Гостиниць не знаю... а місто велике... Здрастуй, Ваню.

Іван. Се-лек-ці-о-нер. (*Стоїть перед нею цілком розгублений*). От так штука. Так ти знаєш що? Ти постав чемодан і сідай. У мене, розумієш... я зараз невільний. Цебто мені треба в одне місце. А ти сідай. Ми потім з тобою поговоримо...

Оксана. Так я з дідом. Вони по колгоспному ділу приїхали. (*В дверях з'являється Шумейко з мішечком*).

Іван. Дід Шумейко!

Шумейко. Авжеж, аякже. Бач, і діду кортить до столиці. Драстуйте вам у хату.

Іван. Красота! Ну, розташовуйтесь покищо. А я побіг... (*Виходить*).

Шумейко. От тобі й на. Що ж це він так? І привітатись не встиг, та вже й побіг.

Оксана. Він повернеться, діду. (*Поволі оглядає кімнату, бачить сліди „банкету" на столі, нарешті, помічає на підлозі гребінчик*).

Шумейко (*стежить за її поглядом, не знає, куди себе подіти*). А може, Оксанко, ми б пішли собі? (*Намагається чоботом „непомітно" відсунути гребінець*). Бо воно, знаєш, дочко, таке діло, щоб не були ми часом лишні... Бо хто ж його зна...

Оксана. А що то ви чоботом затуляєте?

Шумейко. Я? Де? Аж нічогісінько.

Оксана. Де ж нічогісінько? Відступіться. (*Піднімає*). Гребінець.

Шумейко. О, ти ж диви. Й справді... А я й не бачу. (*Пауза*). Та тут, дочко, й незручно буде... Ходім краще в гостиницю. У людей розпитаємось...

Оксана. Не піду.

Шумейко (*настійніше*). Як же не піду, коли треба йти. Адже сама бачиш... не чекали тут

твого приїзду. З іншими попили, поїли й хату засмітили. Нема тобі чого тут залишатись.

Оксана. Як то — нема чого?

Шумейко. Ну, коли вже ти така нерозторопна, то скажу: я зустрів тут на сходах Любу.

Оксана. Та що ви, діду? Хіба то була Люба?

Шумейко. Авжеж, вона. А я ще там носив від неї записочки до Івана. То може й то... може тепер у них і повернулося. Ходім у гостиницю, кажу тобі... (*Пауза*).

Оксана. Якби я, діду, так відступала, то я б і ланковою не була! А то я нове жито вивела, шестигранне, нічого не боялась, ні сміху, ні глуму. А ви хочете, щоб я відступила перед гребінцем. Щоб пішла звідси не розпитавшись, не заглянувши в його серце і нічого не зрозумівши. Наче в нас життя сліпе і треба всьому покорятись, що не побачиш! Ні! Я залишаюсь тут! (*Опускає посеред кімнати свою валізку й сідає на неї*).

Шумейко. От тобі й на! Нащо вже я передовик, а такого случая за шістдесят сім років життя ще ніколи не бачив. Та, мабуть, так мені на роду написано, щоб я все побачив. (*Опускає свій клуночок і сідає поруч Оксани*). Так тому й бути!

Завіса.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА

V. МУЖНІСТЬ

Аеродром. Ліворуч — гайок, прибраний першими золотавими фарбами осені. Ранок. Через аеродром проходить група курсантів, одягнених, як пілоти. Весь час прибуває народ, чути гомін, десь в глибині сцени під деревами молодь танцює. Наростає чекання польотів.

1

Входять інструктор Богатенко та командир ланки Штольц.

Штольц. Ну, товаришу Богатенко, здається, погода іде нам назустріч.

Богатенко. Трошки хмарно, але видимість достатня. Можна літати, товаришу командир.

Штольц. Народу сьогодні буде... Ну, покажемо, яких пілотів ми підготували країні. Начальник льотної частини затвердив порядок іспитів. Починає друга ланка. Учльоти на місці?

Богатенко. Так. Але курсантки Василенко до цього часу нема.

Штольц. Як — нема? Це дивно. (*Глянув на годинник*). А втім, ще десять хвилин в її розпорядженні. Не може бути, щоб вона спізнилася.

Ідіть до ангару. Перевірити групу. Оглянути мотори й літаки. Розбити старт.

Богатенко (*взяв під козирок*). Наказано: перевірити групу, оглянути мотори й літаки, розбити старт.

Штольц. Виконуйте.

Богатенко. Єсть! (*Повернувся, пішов*).

2

Штольц (*обертається, бачить перед собою Оксану*).

Оксана. Драстуйте.

Штольц (*взяв під козирок*). Здрастуйте, товариш дівчино. Чим можу служити?

Оксана. Дозвольте бути присутньою на польотах. Сьогодні моя подруга летить. Люба Василенко.

Штольц (*коротко, по-військовому*). Дозволяю А ви хто така?

Оксана. Лаборантка з колгоспу „Червоний боєць", Оксана Шумейко.

Штольц. Дуже приємно. Лейтенант Штольц. Сидіти на тих ослонах. Курити не можна.

Оксана. Та я не курю, товаришу командир. І потім, я з дідом.

Штольц. Як з дідом? З яким дідом?

Оксана. З дідом Шумейком. Ви не турбуйтесь, він теж не курить.

Штольц. Ах, і дід не курить? Тоді зовсім добре. Де ж він?

Оксана. А он ідуть комсомольці з нашої області й дід Шумейко з ними.

Штольц. Дійсно. Крокують. А от ваша подруга чомусь затрималась.

Оксана. Хіба її нема?

Штольц. Так, ще не прийшла. Не знаєте, чому це?

Оксана. Ні... не знаю. Ми тільки вчора приїхали...

3

Входять Шумейко, Баклажаненко, Середа, Журавель.

Баклажаненко. Дозвольте бути присутніми, товаришу командир.

Штольц. Будь ласка. Правила поведінки спитайте в цієї лаборантки. А ви, діду Шумейко, не бажаєте зробити маленьку прогулянку? (*Показав у небо*).

Шумейко. А чого ж? Я такий, що можу й на небо. Ви ж звідки мене знаєте?

Штольц. А от ваша лаборантка рекомендувала мені вас, як прихильника авіації.

Шумейко. Та чого ж? Воно перед сніданком не завадило б зробити якусь петлю. І посіви тутешні подивився б. У вас же озимину на парах сіяно?

Штольц. У нас? У нас сіють добре.

Баклажаненко. Оксано. (*Відходить з нею та з товаришами, про щось тихо розмовляють*).

Шумейко. А зяб піднімаєте вчасно?

Штольц. Зяб? Думаю, що й зяб не взіваємо.

Шумейко. Ото по-хазяйськи. Бо воно як узіваєш, то вже тоді посмикайся. Не той грунт, то вже й не та вегитація.

Штольц. Та ви, мабуть, агроном?

Шумейко. А чого ж? У нас тепер усі — агроґноми. Така лінія пішла, що народ пнеться вгору, як той хміль по калині. Колись то було як знающий чоловік, то вже й дивно. От у нашому селі був до війни один такий, Максим Шкаралупка на прізвище. Так що ж, секретний був чоловік. Знає, а нікому не скаже. Ото подивиться на місяць і все чисто наперед угадує: коли дощ, коли що, і замітьте — правильно. Я сам трохи вгадував погоду, але до нього мені — куди там! То вже він замічав, коли місяць одним ріжком у землю стирчить, а коли — обома ріжками в небо, або коли він обідметься, наче аж замурзаний пливе та смутний такий. То вже він по тому предсказував. А сам і незавидний чоловік був, росту невеликого, ну вже як що скаже, так куди. А що за копійку стояв... Горілки не пив, ото хіба хто піднесе. А вже що секретний був — так куди. Ото сам посіє, а ти як знаєш. Ну, й наробили предки, що й померли від редьки. А вже тепер — не та лінія. Машина тобі дирчить, і природа всі тайни відкриває. Дивись у метеорологію та в інші книги, то вже вродить напевно. І що ж ви думаєте? Заглядаємо. І в метеорологію, і в лабораторію — скрізь загля-

даємо. Що б мертвий устав та подивився, то ніколи б не впізнав землі, і людей не впізнав би, отаке витівають.

Штольц. Чудово. Чудово розповідаєте, діду Шумейко. Радий з вами познайомитись. Але що ж це справді таке? (*Дивиться на годинник*).

4

Підходять Баклажаненко, Оксана та інші.

Баклажаненко. Значить, Іван до ранку не приходив? Що ж це все значить?

Шумейко. Еге. Це ми приїхали в гості, товаришу командир. До Івана Цупруна, він тут у студентах. А він як пішов кудись ще з вечора, та й нема. І гостей покинув.

Оксана. Все з'ясується, діду. Я певна, що все з'ясується.

Шумейко. Ну, вже ти певна. Всю ніч на чамайдані просиділа і певна.

Штольц (*сміється*). На чемодані? Чого ж то? А чи не той це Іван Цупрун — ваш знайомий — що в газеті вчора було? Студент-хемік.

Оксана. Він же, він! Це наш товариш.

Штольц. Людина, як видно, з перспективами Так ви його загубили?

Шумейко. Чи ми його, чи він нас — хто його розбере.

5

Входять Іван та Люба.

Усі. О, Люба! Іван! Разом ...

Люба (*в одежі пілота, трохи бліда, але спокійна. Підходить до Штольца, говорить стримано, чітко*). Учльот Василенко. Явилася для виконання завдання, товаришу лейтенант.

Штольц. Здрастуйте.

Люба. Здрастуйте.

Штольц. Як спали? Як себе почуваєте?

Люба. В порядку.

Штольц. Ви трохи бліді.

Люба. Я здорова, товаришу лейтенант. Дозвольте бути вільною.

Штольц. Прошу.

Усі (*до неї*). Любо! Здрастуй!

Люба. Яка я рада, що ви всі тут! Мені Ваня сказав, що ви приїхали.

Середа. Не приїхали, а прийшли. Це маленька різниця.

Люба. Я знаю, Панько... Діду! Оксанко, здрастуй! Це мені на щастя — твій приїзд.

Шумейко. Авжеж, аякже...

Оксана. І я рада привітати тебе. Піднімайся в небо спокійно... Лети, Любо. Ми всі будемо дивитись на тебе...

Люба (*пильно подивилась на неї*). Дякую, Оксанко.

Штольц. Любов Василенко.

Люба. Пробачте, товариші. Потім, після польоту. (*Підходить до Штольца*).

Штольц. Одправляйтесь до ангару. Перевірити з інструктором мотор і літак, загрузку пального і масла. Приготуватись до польоту.

Люба. Наказано: перевірити мотор і літак, загрузку пального і масла, приготуватись до польоту.

Штольц. Виконуйте.

Люба. Єсть! (*По-військовому повернулась, пішла*).

Штольц пішов праворуч.

Іван. Оксано... І ви, діду... Пробачте, я залишив вас самих... Не міг прийти. Так склались обставини.

Шумейко. А то вже таке. Як зайде одне за одне, то й не розплутаєш.

Середа. А що ж то за обставини?

Журавель. Ти скажи Паньку, він зразу розплута.

Оксана. Киньте, товариші, про це — потім. А чому немає Миколи?

Усі. Чому немає Миколи? Що трапилось?

Іван. Він... він не прийде сюди.

Усі. Чому?

Іван. Про це я й хотів його спитати, але знайти ніде не міг. Учора він заявив Любі, що не прийде сюди, якщо тут буду я. І взагалі порве з нею назавжди. Пішов з дому і ночував десь у товариша.

Середа. От так історія.

Шумейко. Потроху вияснюється.

Оксана. Хоч би ви трохи, діду, потерпіли.

Іван. Все ясно й так. Ти, Оксано, про що зараз думаєш?

Оксана. Про те, що й ти. (*Пауза*). Як вона полетить у такому стані? (*Пауза*).

Середа. Це дійсно. А відкласти не можна?

Оксана. Вона цього не зробить.

Баклажаненко. Ти чув, як вона відповідала командиру?

Іван. Вона сказала правду, що все в порядку. Вона вміє тримати себе в руках. Але повинна була заявити... про неприємності.

Оксана. Не заявила. Як же нам бути? Ми ж знаєм. А коли щось трапиться? Це ж не на землі, а в повітрі. Ваню!

Іван. Я нічого не міг зробити. Становище таке, що хоч кричи. Заявити — значить піти проти себе, проти дружби. Я вірю в Любину силу волі. Але й не заявити — значить не виконати тих же обов'язків дружби, і насамперед — свого громадського обов'язку. От і вийди з цього становища.

Голос Штольца. Учбові машини вивести з ангару на червону лінію й приготуватись до польоту.

Ще голос (*повторює*)... вивести на червону лінію й приготуватись до польоту!

Середа. Виводять! Виводять! Дивіться!

Чути, як з піснею підходить колона робітничої молоді.

Ти лети у ясні далі,
Наша юність бойова.
Нас веде наш рідний Сталін —
Де ніхто ще не бував.

На землі і в дальніх водах,
І в широких небесах
Батьківщини і свободи
Нам горить священний стяг.

Голос. Колона, стій! Товаришу командир, колона робітничої молоді прибула на випускні пільоти.

Голос Штольца. Прошу. Займіть місця ліворуч.

Голос. Єсть, товаришу командир. Колона, кроком руш!

Знову пісня.

Як колись у дні Жовтневі
Партизанила земля,
Кров у жилах полуднева
І тепер у нас гуля.

Золота шумить пшениця,
Сяють юності вогні.
Гей, сталеві громовиці,
Всі готові до борні.

Наша доля вічно жити
В гордій величі сторіч,
Хто нам ворог, буде битий,
Де б не був, це ясна річ.

На землі і в дальніх водах,
І в широких небесах
Батьківщини і свободи
Нам горить священний стяг!

Журавель. Ідуть пілоти!

Баклажаненко. Люба на правому фланзі!

Шумейко. Та йдуть же як браво! Ач, як ногу ставлять по маршруту.

7

Входить група курсантів під командою Богатенка; всі в повній готовості до польотів.

Богатенко. Ланка, стій! Ліво-руч. Струнко! (*До Штольца*). Товаришу лейтенант, ланка учльотів прибула.

Штольц. Вільно.

Богатенко. Вільно.

Штольц. Ну, як себе почуваєте, товариші?

Учльоти. Прекрасно. Дякуємо.

Штольц. Ланка, струнко. Рівняння ліворуч!

8

Входить Тарасов.

Штольц (*з рапортом*). Товаришу начальник льотної частини! Літаки виведені на червону лінію, мотори опробувані, пальним і маслом повнотою заряджені. Група в кількості 8 чоловік до іспитових польотів готова.

Тарасов. Здрастуйте, товариші випускники.

Група. Здрастуйте!

Тарасов. Вітаю вас з днем іспитових польотів і сподіваюсь, що ви покажете себе і в повітрі такими ж організованими, якими ви себе виявили в теоретичних іспитах. Сьогодні вам належить ви-

конати відповідальні завдання пілотажу. Зважте на помилки, які можуть трапитись у повітрі під час виконання цих завдань і призвести до небажаних наслідків. Стережіться малого крену на глибоких віражах і особливо передачі ноги при цьому. Пам'ятайте про постійність швидкості. Точно тримайтеся в заданій зоні. Будьте сміливі і точні, як належить авіаторам соціалістичної батьківщини.

Група. Служим трудовому народу!

Тарасов. Першою летить товаришка Василенко. Завдання дев'яте.

Штольц. Єсть, товаришу капітан. Любов Василенко, слухайте завдання.

Люба (*крок вперед*). Єсть.

Штольц. Польот у зону № 1. Висота 1000 метрів. В зоні виконати три петлі, два праві й два ліві перевороти через крило, два глибокі й два мілкі віражі. Падіння листом до шести сот метрів. З шести сот до чотирьох сот втрачати висоту спіраллю. Розрахунок під 90. Посадка суворо в обмежувачі, на три точки.

Люба. Наказано: завдання дев'яте.

Штольц. Виконуйте.

Люба. Єсть. (*Примкнула до ланки*).

Штольц. Можна вести?

Тарасов. Прошу.

Штольц. Ведіть ланку.

Богатенко. Ланка, праворуч. Кроком руш! (*Повів групу до машин*).

Хутко входить Ярош. Він помітно схвильований. Підходить до Тарасова.

Тарасов. О, професор Ярош. І ви на іспити?

Ярош. Здрастуйте, товаришу начальник. Я так поспішав... Мені треба сказати вам кілька слів. Я не спізнився?..

Тарасов. Що трапилось, професоре?

Шумейко (*до хлопців*). Та це ж він! Василь Андрійович. (*Захвилювалися*).

Іван. Що тепер буде, я не знаю.

Ярош (*відходить осторонь з Тарасовим*). Річ у тому, що Люба, на мою думку, не може в цю хвилину сісти за кермо. Вона не має права! Я щойно повернувся додому й довідався, що в неї стались великі неприємності з моїм сином. Майже повний розрив. І це перед самим польотом. Він навіть сюди не явився демонстративно. Скажіть же, може вона в такому стані летіти? Я прошу вас зважити на це і вжити заходів...

Тарасов. Дякую, професоре. Ви приїхали вчасно. Ще дві хвилини і вона була б уже в повітрі. (*До помічника*). Вернути курсантку Василенко й командира ланки. (*Той хутко виходить*).

Загальне зворушення. Гомін.

Журавель. Хотів би я знати корінь всієї історії.

Середа. А, думаєш, я не хотів би?

Оксана. Мовчіть хоч ви, товариші.

10

Входить Штольц.

Тарасов (*до Штольца*). Курсантка Василенко доповідала вам про свій моральний стан?

Штольц. Так. На моє запитання вона відповіла, що цілком здорова й почуває себе в порядку.

Тарасов. Дещо вона приховала од вас. Треба перевірити, чи може вона зараз летіти.

Серед присутніх, що поволі підходять сюди, наростає хвилювання. Чути тривожні запитання:

— Що трапилось?

— Хто не може летіти?

11

Люба (*входить*). Явилась з вашого наказу, товаришу капітан. (*Побачила Яроша*). Батько!

Ярош. Я все знаю, Любо.

Тарасов. Ви розумієте, в чому річ?

Люба. Так.

Тарасов. Чому ви нам нічого не сказали?

Люба. Я вважала це за особливу справу, про яку можна не говорити.

Тарасов. А що ви не можете зараз підійматись у повітря? Що я повинен відкласти ваш політ, це ви розумієте?

Люба. Ні. До польоту я готова.

Тарасов. Але для польоту потрібне не тільки бажання й готовість, а й певність наслідків.

Люба. Дозвольте сказати, товаришу капітан.

Тарасов. Прошу.

Люба. Те, що трапилось зі мною, це — горе в масштабі одного серця. Воно не може завадити мені складати іспит. Ви вчили нас тримати свої почуття в порядку, бо не можна володіти стерном, не володіючи власним серцем. А горе і неприємності, як хмари в небі, можуть з'явитися несподівано. Хіба завтра,— коли перед нами стане бойове завдання громити ворога,— хіба тоді припиниться життя з його несподіванками, особистими образами й випадковим горем? Хіба воно не може трапитись навіть перед боєм? Що ж буде, коли ми дозволимо серцю сперечатись з почуттям обов'язку? Ні, цього я не можу зрозуміти. Сьогодні мій політ, і я готова летіти. Жду вашого наказу, товаришу капітан.

Напружена тиша.

Тарасов (*пильно дивиться на неї. Пауза*). Повторіть завдання.

Люба. Єсть, товаришу капітан. Політ у зону № 1. Висота 1000 метрів. В зоні виконати три петлі, два праві й два ліві перевороти через крило, два мілкі й два глибокі віражі. Падіння листом до шести сот метрів. З шести сот до чотирьох сот втрачати висоту спіраллю. Розрахунок під дев'яносто. Посадка суворо в обмежувачі на три точки.

Тарасов (*ще раз уважно глянув їй у вічі*). Одправляйтесь до машини. Бажаю успіху. (*Потиснув руку*).

Люба. Єсть! (*Віддала честь, пішла*).

12

Тарасов (*до Яроша*). Професоре, курсантка Василенко може летіти.

Голоси. Пішла! Полетить! (*Гул задоволення*).

Штольц. Дозвольте вирулювати, товаришу капітан.

Тарасов (*глянув на годинник*). Можна.

Штольц (*командує*). Запускати мотори! Вирулювати правим пеленгом на старт!

Команда повторюється за лаштунками. Загули мотори. Тарасов і Штольц ідуть до машин.

13

Голоси. Вирулюють! На старті! То її самольот! Її перший! (*Загальне збудження; гомін. Чути шум моторів*).

Середа. Вона підняла руку!

Журавель. Сигнальщик махає білим прапорцем!

Баклажаненко і всі інші (*на всі груди*). Старт! Старт! Ура! Відділяється від землі!

Оксана. Полетіла!

Баклажаненко. Привіт, Любо!

Всі вальнули на аеродром. Звідти чутно радісний гомін, оплески.

Останніми виходять Шумейко та Ярош. Зустрілися.

Шумейко. Василь Андрійович! Чи вас же бачу?

Ярош. Григорович! (*Рвучкі, радісні обійми*).

Шумейко. А Люба! Люба!..

Ярош. Ходім туди, ходім! (*Побігли*).

Чути шум літака, що кружляє в небі.

14

Вбігає Микола. На мить спиняється, мов укопаний. Потім починає крутитись на місці, задравши голову.

Микола. Без мене!.. Без мене!.. Он вона... Без мене полетіла... Без мене... О!.. Петля!.. (*Довга пауза. Микола дивиться в небо*).

15

Іван (*входить*). Переворот. Дивіться! Переворот через праве крило. (*Дивляться в небо, не помічаючи один одного. Сходяться. Плечима стикнулись*).

Микола. Ти?!

Іван. О, й ти тут! Надумався?

Микола. Я тут. А чого ти тут?

Іван. Де ж мені бути, коли Люба складає іспит? Дивись, як вона робить глибокі віражі! Красота!

Чути захоплені вигуки. Оплески.

Микола. Але ми з тобою поквитаємось, товаришу Цупрун.

Іван. Охоче. Я шукав тебе цілу ніч.

Микола. О, на це в тебе не було часу.

Іван. Так, мені довелось відмовитись од побачення, якого я давно чекав. Але я все таки шукав тебе.

Микола. Так ось ти мене знайшов!

Наближається гомін. Входять Ярош, Баклажаненко, Середа, Журавель, Шумейко й інші.

Ярош. Чудово, Любо! Чудово! (*Якусь хвилину всі дивляться в небо*).

Шумейко. Дивись, Андрію Васильовичу. Як з лука пішла.

Баклажаненко. Микола!

Ярош. Микола? Де він?

Микола. Батько!

Ярош. Я знаю, ти наробив дурниць.

Микола. Ти нічого не знаєш. Як ти можеш говорити, не розібравшись?..

Ярош. Ти думаєш? Подивись! Ти образив Любу, але вона сильніша за тебе, і тому вона зневажила твою образу й піднялася на 1000 метрів у небо. Дивись на неї.

Середа. Падає!

Микола (*з жахом*). Падає! Вона падає!

На одну мить усі скам'яніли.

Шумейко. Нічого, нічого, то вона по завданню... до шести сот метрів...

Середа (*радісно*). А-а! Знаю! Падає листом.

Шумейко. Аж на душі мило.

Баклажаненко. Спіралями пішла!

Голос Штольца. Назад! Подалі від літака. Відступіть, товариші, далі...

Хвиля народу. Вигуки:

— Пішла на посадку! Ура-а!

17

Входить Тарасов.

Ярош. Я щасливий потиснути вашу руку, товаришу начальник.

Тарасов. За хвилину вона буде тут. Дуже радий, професоре.

Ярош. Ну, ну... Ви справжній майстер і знавець їхньої сили. Ви добре знаєте, на що вони здатні...

Тарасов. Так, народ вони завзятий, надійний. Хороший народ.

Оксана. Виходить із машини. Іде сюди. Іде, товариші!

Вигуки. Привіт молодому пілоту! Привіт, Любо!

18

Входить Люба, збуджена, піднесена, з нею Штольц.

Люба (*рапортує Тарасову*). Товаришу начальник льотної частини! Доручене мені завдання — політ у зону №1 та належні операції в зазначеній зоні — виконано. Ніяких випадків у повітрі не трапилось.

Штольц (*Тарасову*). Операцію проведено відмінно, товаришу капітан.

Тарасов. Дякую. (*Тисне руку Любі, потім Штольцу*).

Ярош, Іван, Оксана й інші кинулись до неї з привітанням.

— Любо! Прекрасно! Вітаємо тебе!

Хвиля народу. Любу оточують, вітають. Летять угору квіти. Лунає музика і пісня.

Люба (*побачивши Миколу*). Миколо! Ти тут?

Микола. Як бачиш. Вітаю тріумфаторку...

Люба. Я прошу всіх друзів по закінченні іспитів до нас.

Ярош. Прекрасно, Любо. (*До Миколи*). Там уже ти будеш складати іспит, а ми по заслугах оцінимо твої досягнення.

Завіса.

VI. НА НОВИХ ОБРІЯХ

У Яроша. Обстанова третьої картини. Стіл накритий до чаю. З саду чути збуджений гомін.

1

На веранді дід Шумейко. З саду вбігає Баклажаненко.

Баклажаненко. Немає Люби?

Шумейко. Ні, ще не прийшла.

Баклажаненко. Ну, й добре. Я побіжу. Чуєте, що робиться?

Шумейко. Сердиться професор?

Баклажаненко. Не сердиться, а гнівається на принципіальному рівні. Бере явище в цілому й розглядає його з погляду нової етики соціалістичного суспільства.

Шумейко. Як, ти кажеш, розглядає?

Баклажаненко. Ну, як би вам ясніше сказати. З одного боку, старий світ, а з другого — новий. Діалектично.

Шумейко. А так, так. Я й сам тут розказую Катерині Микитівні то про се, то про те, щоб вона не хвилювалася, поки все з'ясується.

Баклажаненко. Правильно робите. Мобілізуйте увагу й шляхом глибокого аналізу й порівняння шукайте істину на нових обріях людських взаємин. Вона безперечно десь тут, інакше не може бути.

Шумейко. Хто, Катерина Микитівна? Та вона ось, господарює.

2

Бабушка (*входить з чайником*). Може, чаю вип'єте, юначе, поки зберуться? Як вас звати, не знаю. (*Наливає*).

Баклажаненко. Мене? Тодік, бабушко. (*З саду — гомін*). Дякую, але я мушу бути там. (*До Шумейка, тихо*). Так ви ж тут з бабушкою діалектично.

Шумейко. Не турбуйтеся, сам знаю, що до чого. (*Сідає в качалку*).

Баклажаненко побіг у сад.

3

Шумейко. Так оце то пригода мені, Катерино Микитівно. І не думав, і не сподівався, що доведеться нам зустрітися... Та ще в такій гойдалці.

Бабушка. А ви, Григоровичу, гойдайтесь, та глядіть не перекиньтесь, а то ще й не встанете.

Шумейко. Хто, я? Та що це ви! Я ще тільки парубкувати починаю.

Бабушка. Ох, де вже там. Не ті літа. (*Запрошує до стола*).

Шумейко. Що правда, то правда. Як у тій пісні співається... Пам'ятаєте? Ой, зза гори кам'яної голуби літають...

Бабушка. Атож. Не зазнала розкошоньки, вже й літа минають.

Шумейко, а за ним і бабушка (*заспівали*).

Запрягайте, хлопці, коні,
коні вороні,
та й поїдем доганяти
літа молодії...
Ой, догнали літа мої
на кленовім мості.
Ой, верніться, літа мої,
хоч до мене в гості...

Шумейко. Так то воно в пісні співається, а насправд! так у нас наче й літа повертаються...

Бабушка. Та ще поживем, Григоровичу. Прошу... (*Запрошує до чаю*).

Шумейко (*чаює*). А пам'ятаєте, як я у вас за боярина був та попові не додав карбованця за вінчання? Ох, і розсердився ж він тоді. Я вже думав, що він мене за того карбованця кадилом по голові торохне. Отакий був хапуга.

Бабушка. Пам'ятаю, Григоровичу, пам'ятаю.

Шумейко. А пам'ятаєте, як одного разу ми в окономії Келіповського забунтувались та прикажчика в рів перекинули з бричкою? У кропиву!

Бабушка. Пам'ятаю, Григоровичу. Пороли вас потім з Андрієм.

Шумейко (*крекнув*). Еге, було й цього. А пам'ятаєте, як ми проти чужих парубків пішли та вночі голоблями воювали? Ох, і дали ж ми їм тоді, щоб до наших дівчат не ходили.

Бабушка. Пам'ятаю. Андрію тоді два зуби вибили, а вам ребро поламали.

Шумейко. Хіба? А може. Я вже й забувся. А тепер як подивишся, що діється на світі, що діється! Дівчата по небу літають, на велосипедах їздять, під ручки гуляють з трактористами та мотористами, як княгині. А на зборах таке одколюють, що й старому не придумати. Що парубки, що дівчата — одне одному не піддаються.

Бабушка. Ну, вже коли й заведуться за що, то аж іскри летять. Мабуть, коли ви голоблями воювали, не так боліло, як вони тепер словами одне одного дошкуляють. (*З саду чути збуджений гомін*). Чуєте? Знову...

Середа (*вбігає, обмахуючись хусткою*). Пху! Пху!

Шумейко. Що таке?

Середа. Оси!.. Що робиться, що робиться!

Я нічого не розумію. (*Пє чай*). Можна випити цю склянку чаю?

Бабушка. Та пий, голубчику.

Середа. У мене якесь тривожне передчуття. Тут десь якась причина, інакше не може бути. Бабушка, дайте професорового бриля, я понесу, бо там оси!

Бабушка. Зараз, голубчику. (*Пішла в будинок*).

5

Шумейко. Ну? Що, як там?

Середа. Професор сміється з нас. Каже, ви не смієте бути елементарними ні в стражданнях, ні в радощах! Не такі масштаби життя. (*П'є чай*). Аж у горлі пересохло. Передчуваю, що доведеться виступати. Ось накидав тези.

6

Бабушка (*входить з брилем*). На, голубчику, неси.

Середа. Одну хвилинку. (*Наливає ще склянку, п'є*).

7

Журавель (*хутко входить*). Панько!

Середа (*захлинувся чаєм*). А... (*Схопився*).

Журавель. Як тобі не сором!

Середа. Несу, несу...

8

Розмовляючи, входять збуджені Микола та професор Ярош.

Ярош. Ну, ну. Цікаво, цікаво.

Середа. А я ось... бриль... будь ласка.

Журавель (*тихо*). Панько. (*Тягне його з веранди; той вішає бриль на колонку поручнів, обидва виходять. Дід Шумейко тихенько за ними. Бабушка зняла бриль, іде з ним до будинку*).

Ярош. Скільки таємничості. Нас всі покинули. Дивись, навіть бриль кудись подівся. Отже ніхто не чує. Ти можеш починати своє оповідання про жахливі події...

Микола. Для чого ця іронія, батьку? Моє оповідання не таке смішне, як тобі здається.

Ярош. Ну, ну. Говори. Не бійся, що я впаду од несподіванки. Даю слово, що залишусь на ногах.

Микола. Смійся. Мене зраджено. Ось що ти повинен узнати.

Ярош. Жахливо! Батько не вірить своєму сину

Микола. У мене є докази!

Ярош. Твоєї нерозумної поведінки.

Микола. Я не думав, що навіть батько не повірить мені й почне дорікати, не розпитавшись!

Ярош. Ото й шкода, що не думав. А я, ось бачиш, не вірю.

Микола. Не віриш?

Ярош. Не вірю.

Микола. Чому?

Ярош. Бо ти б'єш у старий дзвін, що давно розколовся.

Микола. У мене скоро голова розколеться.

Ярош. Надаремно. Тримай її в руках, вона ще тобі знадобиться.

Микола. Ні! Я бачу, що мої страждання не доходять до тебе. Черства, схематична людина,— ось хто ти такий.

Ярош. Далі.

Микола. Жорстокий моралізатор.

Ярош. Далі.

Микола. Холодний і бездушний проповідник!

Ярош. Ще далі.

Микола. Безсердечний батько! Що тобі ще сказати?

Ярош. Ще? Та от мені подобається, наприклад, бурий ведмідь, мастодонт, крокодил і так далі. Але доволі й цього. Бачу, що своєю любов'ю, коли не своїми вчинками, ти все таки достойний Люби, і за це тобі багато дечого проститься. А от вчинки твої могли б бути кращими. Знаю, знаю. Вони виникли через страждання... Але через які? Куди пішла енергія твого страждання? Ти знаєш?

Микола. Куди?

Ярош. У повітря. Ти підняв попіл, а не полум'я. А попіл не може зворушувати, бо люди вже переступили через нього й живуть почуттями куди сильнішими, ніж за часів Отелло.

Микола. Поки є на світі любов, ніхто не забезпечений від зради!

Ярош. Ні, поки ти молодий, ти не забезпечений від глупства. Та це не так страшно.

Микола. Твоя відповідь не серйозна.

Ярош. А ти хочеш серйозної? Тоді слухай. Зрада має не таку душу, як у Люби, як у всіх, подібних до неї. І жити вона могла тільки в темних людських лабіринтах, де не було повітря і сонця. У нас же для неї несприятливі умови.

Микола. Але...

Ярош. Чекай. Ти обурився на мене, що я не розпитався. Але твоє обурення таке ж смішне, як і твої ревнощі. П'ятдесят років я розпитувався. І коли істина стала для мене ясна, я можу тільки сказати: як шкода, що висновками людина кінчає життя, а не починає його... Або, як каже французьке прислів'я: якби молодість знала, якби старість могла!..

Микола. Прислів'я, що не може відкинути фактів.

Ярош. Я бачу покищо один дуже неприємний для тебе факт: якщо в цю хвилину прийде Люба, ти можеш загубити її назавжди. Вона може подумати, що це в тебе не помилка, а твоя справжня суть. Подумай, що сказав ти Любі! За кілька годин до польоту ти зажадав, щоб друг її не був присутній на аеродромі. Ти не хотів, щоб його серце тривожилось і раділо за неї. Ти все хотів забрати собі, хотів душу своєї подруги відгородити заслоною ревнощів від її старого друга й товариша.

Микола. Алеж...

Ярош. Алеж, що ти побачив? Замість одного на аеродромі були сотні, і в кожного палали очі, кожен з них був у ту хвилину найкращим другом Люби. А вона в цю хвилину вбирала в свою душу радість цілої країни. Так! Вся країна стежила за своєю дочкою з захопленням і гордістю. Ти чув крики радощів, що лунали на аеродромі? Подумай тепер, що зробила Люба з твоїми смішними претензіями на одноосібне володіння її почуттями... Ось вона за кілька хвилин буде тут. Вона зустрінеться з своїми друзями. А що скажеш їй ти, сам собою ображений?

Микола. Ти почуєш, що я скажу.

10

Входить Баклажаненко, за ним Іван та Оксана; потім Середа, Журавель, Шумейко, бабушка.

Микола. Це він писав мені підступні листи, щоб я не міг зустрітися з нею!

Баклажаненко. Я?!

Микола. При чім тут ти? Я кажу про Івана Цупруна. А коли по його не вийшло, він почав штурмувати своїми листами Любу.

Оксана. Чом же ти мовчиш, Ваню?

Іван. Слухаю Миколу.

Ярош. Говори далі. Ми хочемо, нарешті, знайти вузол, яким ти сам себе обплутав.

Микола. Сам себе обплутав? Так слухайте ж! Ось її записка до Івана. Пізнаєш?

Іван (*читає*). „Дорогий Ваню. Мені треба тобі сказати щось дуже, дуже важливе... Гляди ж, не забудь. Приходь. Я жду тебе. Люба".

Микола. Ну? Що?

Ярош. Нічого. Звичайна записка.

Іван. Я одержав цю записку від Люби перед нашим новорічним балом, але як вона потрапила до тебе?

Микола. Ви чуєте? Він ще й питає, як до мене потрапила ця записка! На! Дивись. Пізнаєш? (*Читає на звороті*). „Товаришу Ярош, мушу тебе попередити й нагадати старе прислів'я" і так далі.

Іван. Я ніколи нічого подібного не писав.

Микола. Та яких же ще треба доказів? Записку Люби він визнає, а свого листа на звороті не визнає. Чий же він тоді, цей лист? Скажи.

Ярош. Для чого? Яка різниця? Хіба не ясно, що суть не в листі?

Микола. Як не в листі? А в чому ж?

Іван. Я дорого дав би, щоб довідатись, хто зробив мені цю безглузду послугу.

Баклажаненко. Да-а, цікаво було б побачити, який вираз обличчя має людина, що пише такі дипломатичні ноти.

Журавель. Панько! Здається, тепер тобі черга сказати розумне слово.

Середа. Я надзвичайно схвильований, товариші, я не можу говорити. Я вип'ю води. (*Пє*). Справа в тому, що цю послугу Іванові зробив я.

Усі. Що? Як?

Професор Ярош розреготався.

Микола. Цього не може бути!

Середа. На жаль, це так. Я ще вип'ю. (*Пє*). Тепер мені трохи легше, але я все одно хвилююсь і почуваю такий сором, якого я ще ніколи не почував. Я думав, що можна зробити послугу другові, підклавши свиню іншому, і написав цей дурацький лист. (*Пє воду*). Інакше я не можу його назвати, а що там на звороті була записка Люби, не звернув уваги. Як хочете, я можу напам'ять повторити, що я там написав. У мене пам'ять хороша. „Товаришу Ярош, мушу тебе попередити й нагадати старе прислів'я: „не в свої сани не сідай, бо з цього нічого не вийде", і т. д... Що я написав цю писульку, знає Сава Журавель, який вилаяв мене тоді останніми словами...

Журавель. Ні, останні у мене ще залишились. Але ти не хвилюйся.

Баклажаненко. Випий ще трохи перевареної води.

Микола. Чекайте. Як же це? Не вірю! Вона була в нього ще вчора. Після мого попередження. Я сам бачив... Сліди банкету на столі... Я не можу про це розповідати... Це вище моїх сил.

Журавель. Про це розкажемо ми з Паньком. Нам це якраз по силах, бо то ми втрьох з Баклажаненком поїли Іванові тістечка...

Баклажаненко. Випили ситро...

Середа. І взагалі насмітили в хаті.

Баклажаненко. У чому й каємось порядком щирої самокритики.

Оксана. Так це були ви?

Баклажаненко. А тістечка хіба були приготовлені для тебе?

Оксана. Ох! (*До Миколи*). На тобі ще один доказ, Миколо. Мабуть, їй так гірко було після розмови з тобою, що й гребінчик загубила у товариша, шукаючи поради. Ось я знайшла...

Шумейко. Ну, просто чудеса, та й годі. Таки не дурно просиділа всю ніч на чамайдані, як та молода на скрині!

Ярош (*до Миколи*). Важко? Знаю. (*Взяв у нього з рук гребінець і причесав його*). Таїти в собі якісь „докази", щоб в останню хвилину переконатись у їх нереальності, це дійсно важко.

Микола. Але, що ж... що ж тепер?

Ярош. Ось твої друзі. Шукай у них поради.

Баклажаненко (*підходить до Миколи*). Тодось Баклажаненко.

Середа (*і собі хотів*). Панько...

Журавель (*затуляє йому рота*). Мовчи ти, бувший Шерлок Холмс.

Баклажаненко (*до Миколи, показуючи на Івана*). Іван Цупрун.

Микола. Ваню!

Іван. Хочеш, я тобі скажу один секрет. Ось стоїть Оксана Шумейко, майбутній учений селекціонер. Вона не повірила мертвим речам, а шукала шляху до мого серця й свідомості. І я можу

тепер сказати вам всім, що я... що вона... що ми...

Баклажаненко. Зрозуміло!

Оксано. Ваню!

Усі. Браво, селекціонер! Слава!

Шумейко. Як по метеорології предсказано, так і вийшло. Цілуйтесь уже, а я одвернусь.

Всі з сміхом, вітаючи Оксану та Івана, біжать у будинок. Професор вийшов у сад.

11

Бабушка (*до Миколи*). Ах ти, бідний мій... монумент... (*Обняла його*). Ну, нічого. Як прийде Люба, ти їй так прямо і скажи: „Любо, я вже порозумнішав"

12

Ярош входить із саду з Любою.

Ярош. Ходім, ходім, Любо. Твої друзі і твої близькі чекають тебе.

Усі (*вбігають з будинку*). Люба! Нарешті! А тут стільки новин.

Люба. Яких же саме?

Журавель. У Панька відкрився новий талант: писати листи зміненим почерком і ставити нерозбірливий підпис.

Люба. Як? Панько! Ти?!

Середа. Я. Але це був перший і останній лист у моєму житті!

Баклажаненко. Це поперше. А подруге,

Оксана міняє прізвище і віднині зватиметься селекціонер Шумейко-Цупрун.

Люба. Оксанко!

Оксана. Любо! (*Кинулась їй в обійми*).

Люба. Мабуть, нікого я не могла б так привітати, як тебе! І тебе, Ваню!

Ярош. І, нарешті, останнє: Микола та його безсердечний батько просять пробачення у Люби і всім серцем вітають її. (*Цілує*).

Усі. Ми всі вітаємо!

Микола. Любо!..

Люба (*схвильовано, тихо*). Колю. Я догану одержала від начальника льотної частини.

Усі. Як? Догану? За що?

Люба. За те, що приховала свій душевний стан. За польот і витримку подяка в наказі, а за це — догана. Поділимо, Колю, нарівно? Сьогодні я відчула, що спільно пережите горе зв'язує людей ще дужче і радість після цього ще глибша... Чуєш, Колю?..

Микола. Любо... (*Схилився на стіл, заплакав*).

Ярош. Ну, от. Справжній доказ каяття. Але, щоб висушити ці сльози, я прочитаю вам кілька рядків із Гете, а Микола їх перекладе. Гаразд?

Усі. Просимо! Просимо! Дуже цікаво.

Бабушка. Хлопець плаче, а він над ним читати хоче. Ото вже словами дошкуляти любиш.

Ярош. Нічого не вдію, мамашо, такий у мене характер зловредний. Отже слухай, Миколо.

Gut verloren — etwas verloren.
Ehre verloren — viel verloren.
Must Ruhm gewiennen,
Da werden die Leute
Sich anders besienen.
Mut verloren — alles verloren!
Da wäres besser nicht geboren!

Баклажаненко повторює губами й робить вигляд, що він захоплений і цілком згоден з Гете.

Люба. Це добре. Чудово сказано.

Шумейко (*до Баклажаненка*). А що ж воно значить?

Баклажаненко (*безпорадно розводить руками*). У нашому класі цього вірша не проходили.

Шумейко (*до Яроша*). Андрійовичу!

Ярош. А от нам зараз Микола перекладе.

Микола (*ніяково, посміхаючись крізь сльози*). Та чого ти од мене хочеш?.. Ну, все ясно й так...

Усі. Е, ні, ні! Перекладай, коли тебе просять.

Микола. Добре. Я згоден, бо це стосується мене. Тільки я віршами не вмію...

Баклажаненко. А ти прозою, прозою.

Микола.

Добро утратиш — частку втратиш.
Честь утратиш — багато втратиш.
Треба славу здобути,
І люди передумають.
Мужність утратити — значить все втратити!
Тоді краще було б не родитись!

Так! Мужність був я втратив, і це було страшно. Але тепер я повернув її і ніколи більш не втрачу! Вона буде зі мною так, як вона була з вами!

Шумейко. Ну, ви ж подумайте! По-німецькому, а правильно. Значить, і в них була колись правда, поки її не задушили. А в нас тепер, я вам скажу, таке пішло, що хоч живи ще сто років, то з кожним днем будеш підніматись, наче на літаку,— на тисячу метрів угору! І співати, й танцювати, й жити хочеться на всі сто процентів! І на цьому я вам, молоді люди, й тобі, Василю Андрійовичу, й вам, Катерино Микитівно, і всім присутнім низенько кланяюсь і прошу всіх до нас у колгосп „Червоний боець", на весілля до моєї онуки, хай буде здорова та щаслива, як їй на роду написано.

Кінець.

1936 р.
Київ

elib.npu

elib.npu.org

elib.npu.org

elib.npu.org

elib.npolu.org